

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

**รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสมของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็ก
และบ้านทุ่งกุลาพัฒนา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู**

ราชินี แก้วกา และคณะ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ตุลาคม 2555

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสมของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็ก
และบ้านทุ่งกุลารัฒนา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

คณะผู้วิจัย

1. นางรัชนี	แก้วกา
2. นางสาวณัฐริณี	เหลาเสน
3. นางสาวบังอร	รักน้ำเที่ยง
4. นางสาวอารียา	สังกุล
5. นางกัญญารักษ์	ลือคำหาญ
6. นายทองแดง	ดวงพรหม
7. นายจันทร์	ช่างทองคำ
8. นางทองไสย์	เนืองคันทิ
9. นางน้อย	ประสพสิน
10. นางเครือวัลย์	แพงทุย
11. นางจรรยา	ศรีชัย
12. นางทองกาญจน์	คำแสน
13. นางสาวราตรี	นามบุตรดี
14. นางสาววิไลพร	วาลี
15. นางสาวสุรีย์	ยอดสะอาด
16. นางสมใจ	ศรีราช
17. นางฉลอง	นครศรี
18. นายหนูแดง	อดทน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ตุลาคม 2555

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสม ของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็ก และบ้านทุ่งกุลารัฒนา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ปกครองเด็กจำนวน 85 ครอบครัว ผู้ดูแลเด็ก เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดกระสือ และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเก่ากลอย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ข้อมูลเอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3) การสังเกตพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงดู 4) การสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการศึกษา คือ ร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า การเลี้ยงดูเด็กของชุมชน มี 4 รูปแบบ คือ 1) การอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ หรือการเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตย จำนวน 47 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 55.29 2) การเลี้ยงดูแบบเผด็จการหรือการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม จำนวน 18 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 21.18 3) การอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจหรือแบบคุ้มครองเกินไป จำนวน 9 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 10.58 และ 4) การอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งหรือการเลี้ยงดูลูกแบบปล่อยปละละเลย จำนวน 11 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 12.94

ปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงดู ได้แก่ 1) การหารายได้ของครอบครัว ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่เด็กน้อยลง 2) พ่อแม่ ผู้ปกครองขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กที่ส่งผลต่อพัฒนาการที่เหมาะสมของเด็ก

จากข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ได้มีการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อให้ทุกคนตระหนักและรับรู้ปัญหาร่วมกัน เกิดข้อตกลงของชุมชนว่า “ทุกครอบครัวปฏิบัติร่วมกันคือ 1) ต้องพยายามเลี้ยงลูกแบบประชาธิปไตยใช้เหตุผลพูดคุยกัน 2) ตื่นมาตอนเช้าพ่อแม่จะไม่ดูว่ากล่าวเด็กและคนในครอบครัว 3) ผู้ใหญ่ทำให้ลูกหลานดูเป็นแบบอย่าง และ 4) การติดตามประเมินผลทุก 3 เดือน ซึ่งจะจัดในวันสุรกรแรกของเดือน โดยประสานความร่วมมือจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

จากการทำงานต่อเนื่อง มีหลายครอบครัวเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงดูลูกหลานเป็นแบบประชาธิปไตย มีการรับฟังเหตุผลของเด็ก ให้เด็กได้อธิบาย ที่สำคัญคือ ความเอาใจใส่ลูกหลานมีมากขึ้น นอกจากนี้คุณกัญญาภักดิ์ ลือคำหาญ ทีมวิจัยยังได้นำประสบการณ์และชุดความรู้ไปนำเสนอแลกเปลี่ยนกับนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิตที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่

ปัจจุบันคนในชุมชนเชื่อว่าการที่เด็กจะเป็นคนดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับแบบอย่างของผู้ใหญ่ที่เด็กเห็นอยู่
ทุกๆ วัน นั่นก็คือ สิ่งที่พ่อแม่แสดงออกต่อคนในครอบครัว หากพ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีแล้ว เมื่อให้คำแนะนำสั่ง
สอนลูกก็จะเชื่อฟัง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
คำถามการวิจัย	2
วัตถุประสงค์	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ความหมายของเด็กปฐมวัย	3
ความสำคัญของการพัฒนาการเด็กปฐมวัย	4
การจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	6
รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	14
ปัญหาเด็กปฐมวัย	15
กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก	20
กระบวนการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
กรอบแนวคิดการวิจัย	23
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
กลุ่มเป้าหมาย	25
พื้นที่การศึกษา	25
การพัฒนาโจทย์วิจัย	25
การพัฒนาทีมวิจัย	26
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	26
การเก็บข้อมูล	27
การวิเคราะห์ข้อมูล	27

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
บริบทชุมชน	29
ประวัติชุมชน	31
ขนบธรรมเนียมประเพณี	32
วัฒนธรรมครอบครัวในอดีต	34
การเลี้ยงเด็กแรกเกิด – 6 ปี	39
รูปแบบการเลี้ยงดูที่พบในพื้นที่ศึกษาวิจัย	45
บทสรุป	52
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	
สรุปผลการวิจัย	53
การอภิปรายผลการศึกษา	54
บรรณานุกรม	56
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม	
ภาคผนวก ข ภาพประกอบ	

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ชาวบ้านในตำบลเก่ากลอยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ได้แก่ ทำนา ปลุกผักขายส่ง ปลุกข้าวโพด ปลุกมันสำปะหลัง ปลุกเห็ด รับจ้างขึ้นผักที่ตลาดสี่มุมเมืองและตลาดคลองเตย เมื่อ 2 ปี ที่ผ่านมา มีโรงงานน้ำตาลมาตั้งในเขตอำเภอ ทำให้เกษตรกรหันมาทำไร่อ้อยกันมากขึ้น แต่สภาพเศรษฐกิจปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนซึ่งเดิมมีแต่ความเรียบง่าย กลายมาเป็นเป็นสังคมเมืองที่มีแต่ความรีบเร่ง ครอบครัวจากเดิมที่เป็นครอบครัวใหญ่ ปัจจุบันลดขนาดเป็นเพียงครอบครัวเดียว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีผลกระทบต่อครอบครัวและการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในครอบครัว

ที่ผ่านมาชุมชนได้มีการร่วมมือกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในตำบล ได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาการเลี้ยงดูเด็กด้วยวิธีการและกิจกรรมต่างๆ โดยทางเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจัดโครงการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในการเลี้ยงดูลูกหลาน กิจกรรมเล่านิทานให้เด็กฟังโดยปู่ ย่า ตา ยาย กิจกรรมสวดมนต์ ไหว้พระก่อนนอน ศูนย์เด็กเล็กอ่อนหวาน สสำรวจภาวะโภชนาการ จัดตารางโภชนาการอาหาร กิจกรรมประกวดเด็ก กิจกรรมแปรงฟันทุกวัน กิจกรรมทอคุณข้าวของของเด็กในศูนย์เด็กเล็ก เทศบาลตำบลส่งครูพี่เลี้ยงไปอบรมพัฒนา (โครงการวิทยากรหลักเพื่อพัฒนาเด็กแรกเกิดถึงอายุ 5 ปีโครงการสัมมนาตลาดนัดวิชาการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน่าย้อย โครงการเสนอผลการดำเนินงานในงานมหกรรมส่งเสริมสุขภาพ ฯลฯ) เป็นต้น แต่กิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดขึ้นนั้น ยังพบว่าหลังได้ทำกิจกรรมไปแล้วปัญหาของเด็กในชุมชนก็ยังคงเป็นปัญหาของชุมชนอยู่เช่นเดิม

ภาคีเครือข่ายตำบล และผู้ปกครองจึงทำโครงการนี้ เพื่อหาคำว่าความรู้ที่ชุมชนมีความต้องการในการเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสม แล้วนำองค์ความรู้และรูปแบบที่จะเกิดขึ้นดังกล่าว มาใช้เป็นแนวทางสำหรับการดำเนินงานส่งเสริม เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเด็กที่แท้จริงในชุมชนได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำถามวิจัยหลัก

รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสมของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็ก และบ้านทุ่งกุลาพัฒนา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ควรเป็นอย่างไร และจะพัฒนาได้อย่างไร

คำถามวิจัยรอง

1. ในอดีต - ปัจจุบันพ่อแม่ ผู้ปกครองเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี อย่างไร
2. มีปัจจัยและเงื่อนไขอะไรที่ทำให้การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี เปลี่ยนแปลงไป
3. มีวิธีการที่เหมาะสมอย่างไรในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง
3. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. ได้องค์ความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. ได้สถานการณ์การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครอง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน
3. ได้ข้อมูลปัจจัย เงื่อนไขในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี
4. ได้รูปแบบและวิธีการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปีที่เหมาะสม

ผลเชิงพัฒนา

1. ทำให้ผู้ปกครองมีพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่ดีและเหมาะสม
2. ทำให้เด็กแรกเกิด - 6 ปี มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น
3. ได้แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนของภาคีหน่วยงาน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และเป็นแนวทางในการเชื่อมโยงกับข้อค้นพบในชุมชน โดยได้ศึกษาดังนี้

1. ความหมายของเด็กปฐมวัย
2. ความสำคัญของพัฒนาการเด็กปฐมวัย
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
4. รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
5. ปัญหาเด็กปฐมวัย
6. กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก
7. กระบวนการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. ความหมายของเด็กปฐมวัย

รองศาสตราจารย์ ดร.เยาวพา เดชะคุปต์ (2542.) ได้นำเสนอเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยไว้ในหนังสือ “การศึกษาเด็กปฐมวัย” ดังนี้

The National Association for Education of Young Children’s Early Childhood Education Guideline (Seefeldt & Barbour. 1968: Preface) ให้ความหมายว่า เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุ แรกเกิด จนถึง 8 ปี

มาสโซเกลีย (Massoglia 1977: 3) ให้ความหมายว่า เด็กปฐมวัย เป็นคำที่ใช้เรียกเด็กที่มีอายุตั้งปฏิสนธิ จนถึง 6 ปี ซึ่งอยู่ในวัยที่คุณภาพของชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กำลังเริ่มต้นพัฒนาอย่างเต็มที่

คณะกรรมการดำเนินการวิจัย “การจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน” (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. 2522: 8) ได้ระบุไว้รายงานผลวิจัยว่า เด็กปฐมวัย (เด็กก่อนวัยเรียน) หมายถึง

1. เด็กที่อยู่ในศูนย์โภชนาการเด็ก สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือที่เรียกว่า ศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน
2. เด็กชั้นอนุบาล 1 และ 2 ของรัฐและเอกชน รวมทั้งเด็กที่เรียนในชั้นอนุบาล 1 และ 2 ในโรงเรียนอื่นใดที่เปิดชั้นอนุบาล 1 และ 2 หรือชั้นเด็กเล็ก ซึ่งโดยทั่วไปจะมีอายุประมาณ 3 – 6 ปี

สรุปได้ว่า เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งปฏิสนธิจนถึง 6 ปี ทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา ซึ่งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา กำลังพัฒนาอย่างเต็มที่

2. ความสำคัญของการพัฒนาการเด็กปฐมวัย

“เด็กปฐมวัย” จัดได้ว่าเป็นระยะสำคัญสุดของชีวิต ทั้งนี้เพราะพัฒนาการทุกๆ ด้านของมนุษย์ ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา บุคลิกภาพ โดยเฉพาะด้านสติปัญญาจะเจริญมากที่สุดในช่วงนี้ และพัฒนาการใดๆ ในวัยนี้จะเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาในช่วงอื่นๆ ของชีวิตเป็นอย่างมาก ดังที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของเด็กปฐมวัยเอาไว้ ดังนี้

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud, 1949) นักจิตวิเคราะห์ ได้ย้ำให้เห็นว่า วัยเริ่มต้นของชีวิตมนุษย์ คือ ระยะ 5 ปี แรกของคนเรา ประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับตอนต้นของชีวิตจะมีอิทธิพลต่อชีวิตของคนตลอดจนถึงวาระสุดท้าย การอบรมเลี้ยงดูในระยะปฐมวัยจะมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต

อลิซาเบธ เฮอร์ล็อก (Elizabeth Hurlock, 1959) กล่าวว่า วัยเด็กนับได้ว่าเป็นวัยแห่งวิกฤติการณ์ในการพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นระยะสร้างพื้นฐานของจิตใจในวัยผู้ใหญ่ต่อไป บุคลิกภาพในวัยผู้ใหญ่แม้จะมีความแตกต่างไปจากวัยเด็กมากมายเท่าไรก็ตาม แต่จะเป็นความแตกต่างที่ถือกำเนิดรากฐานในวัยเด็ก

เบญจามิน เอส บลูม (Benjamin S Bloom, 1964) ได้รายงานผลการวิจัยของเขาในหนังสือชื่อ “ความมั่นคงและการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพของมนุษย์” (Stability and Change in Human Characteristics) ว่า เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงขวบปีแรก จะพัฒนาร้อยละ 20 เมื่อถึง 4 ปี จะพัฒนาสติปัญญาถึงร้อยละ 50 และจาก 4 – 8 ปี จะพัฒนาเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 30 รวมเป็นร้อยละ 80 ที่เหลือร้อยละ 20 จะอยู่ในช่วง 8 – 17 ปี แสดงให้เห็นว่าสติปัญญาของมนุษย์มากกว่า 3 ใน 4 จะถูกพัฒนาในวัยเด็ก และสิ่งแวดล้อมมีส่วนสำคัญที่ทำการพัฒนาเจริญหรือชะงักงันได้

แจ่มจันทร์ นิล (2550) ได้กล่าวเกี่ยวกับการทำงานของสมองไว้ ดังนี้ ช่วงระยะเวลาที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ของมนุษย์คือแรกเกิดถึง 7 ปี หากมาส่งเสริมหลังจากวัยนี้แล้วถือว่าสายเสียแล้ว เพราะการพัฒนาสมองของมนุษย์ในช่วงวัยนี้จะพัฒนาไปถึง 80 % ของผู้ใหญ่ ครูควรจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก ให้เด็กเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ดูแลด้านสุขนิสัยและโภชนาการเหมาะสม เด็กจึงจะพัฒนาศักยภาพสมองของเขาได้อย่างเต็มความสามารถ

สมองของเด็กเรียนรู้มากกว่าสมองของผู้ใหญ่เป็นพันเท่า เด็กเรียนรู้ทุกอย่างที่เข้ามาปะทะ สิ่งที่เข้ามาปะทะล้วนเป็นข้อมูลเข้าไปกระตุ้นสมองเด็กทำให้เซลล์ต่างๆ เชื่อมโยง กันเป็นเครือข่ายเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อต่างๆ อย่างมากมายซึ่งจะทำให้เด็ก เข้าใจและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น สมองจะทำหน้าที่นี้ไปจนถึงอายุ 10 ปี จากนั้นสมองจะเริ่มจัดข้อมูลที่ไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวันทิ้งไปเพื่อให้ ส่วนที่เหลือทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

สมองเริ่มมีการพัฒนาตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ เมื่อคลอดออกมาจะมีเซลล์สมองเกือบทั้งหมดแล้วเมื่อเทียบกับผู้ใหญ่ สมองยังคงเติบโตไปได้อีกมากในช่วงแรกเกิดถึง 3 ปี เด็กวัยนี้จะมีขนาดสมองประมาณ 80 % ของผู้ใหญ่ หลังจากวัยนี้ไปแล้วจะไม่มีการเพิ่มเซลล์สมองอีกแต่จะเป็นการพัฒนาของโครงข่ายเส้นใยประสาท ในวัย 10 ปีเป็นต้นไปสมองจะเริ่มเข้าสู่วัยถดถอยอย่างช้าๆจะไม่มีการสร้างเซลล์สมองมาทดแทนใหม่อีก ปฐมวัยจึงเป็นวัยที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์

สมองประกอบด้วย เซลล์สมองจำนวนกว่า 1 แสนล้านเซลล์ ลักษณะ ของเซลล์สมองแต่ละเซลล์จะมีส่วนที่ยื่นออกไปเป็นเส้นใยสมองแตกแขนงออกมามาก มายเป็นพัน ๆ เส้นใยและเชื่อมโยงต่อกับเซลล์สมองอื่นๆ เส้นใยสมองเหล่านี้เรียกว่า แอกซอน (Axon) และเดนไดรต์ (Dendrite) จุดเชื่อมต่อระหว่างแอกซอนและเดนไดรต์ เรียกว่า ซินแนปส์ (Synapses) เส้นใยสมองแอกซอนทำหน้าที่ส่งสัญญาณกระแสประสาทไปยังเซลล์สมองที่อยู่ถัดไป ซึ่งเซลล์สมองบางตัวอาจมีเส้นใยสมองแอกซอนสั้นเพื่อติดต่อกับเซลล์สมองตัวถัดไปที่อยู่ติดกัน แต่บางตัวก็มีเส้นใยสมองแอกซอนยาวเพื่อเชื่อมต่อกับเซลล์สมองตัวถัดไปที่อยู่ห่างออกไป ส่วน เส้นใยสมองเดนไดรต์เป็นเส้นใยสมองที่ยื่นออกไป อีกทางหนึ่งทำหน้าที่รับสัญญาณกระแสประสาทจากเซลล์สมองข้างเคียง เป็นส่วนที่ เชื่อมติดต่อกับเซลล์สมองตัวอื่น ๆ เซลล์สมองและเส้นใยสมองเหล่านี้จะมีจุดเชื่อมต่อหรือซินแนปส์ (Synapses) เชื่อมโยงติดต่อกันเปรียบเสมือนกับการเชื่อมโยงติดต่อกันของสายโทรศัพท์ตามเมืองต่าง ๆ นั่นเอง

จากการทำงานของเซลล์สมองในส่วนต่าง ๆ ทำให้มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ สามารถเก็บเกี่ยวข้อมูลรอบตัวและสร้างความรู้ขึ้นมาได้นั่นคือ เกิดการคิด กระบวนการคิด และความคิดขึ้นในสมอง หลังเกิดความคิดก็มีการคิดค้นและมีผลผลิตเกิดขึ้น ยิ่งถ้าเด็กมีการใช้สมองเพื่อการเรียนรู้และการคิดมากเท่าไร ก็จะทำให้เซลล์สมองสร้างเครือข่ายเส้นใยสมองใหม่ ๆ แตกแขนงเชื่อมติดต่อกันมากยิ่งขึ้น ทำให้สมองมีขนาดใหญ่มากขึ้น โดยไปเพิ่มขนาดของเซลล์สมองจำนวนเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อระหว่างเซลล์สมอง สมองของเด็กพัฒนาจากการทำงานของกล้ามเนื้อเล็กพบว่า ทักษะความคล่องตัวของกล้ามเนื้อเล็กจะพัฒนาภายในช่วงเวลา 10 ปี แรก ดังนั้นถ้าหากเด็กได้ฝึกฝนการใช้มือ การใช้กล้ามเนื้อเล็กของมือจะทำให้สมองสร้างเครือข่ายเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อและสร้างไขมันล้อมรอบเส้นในสมอง และเซลล์สมองที่ทำหน้าที่ควบคุมการทำงานของกล้ามเนื้อเล็กได้มาก ทำให้เกิดทักษะการใช้กล้ามเนื้อเล็ก

สมองมีหลายส่วนทำหน้าที่แตกต่างกันแต่ทำงานประสานกัน เช่นสมองส่วนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความจำ และรับรู้การเคลื่อนไหว สี รูปร่าง เป็นต้น หลายส่วนทำหน้าที่ประสานกันเพื่อรับรู้เหตุการณ์หนึ่ง เช่น การมองเห็นลูกเทนนิสลอยเข้ามา สมองส่วนที่รับรู้การเคลื่อนไหว สี และรูปร่าง สมองจะอยู่ในตำแหน่งแยกห่างจากกันในสมองแต่สมองทำงานร่วมกันเพื่อให้เรามองเห็นภาพได้ จากนั้นสมองหลายส่วนทำหน้าที่ประสานเชื่อมโยงให้เราเรียนรู้และคิดว่าเป็นอะไร เป็นอย่างไร ทำไม ถึงเป็นเช่นนั้น สมองสามารถเรียนรู้กับสถานการณ์หลาย ๆ แบบพร้อม ๆ กันโดยการเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน เช่น สมองสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ทางประวัติศาสตร์และคณิตศาสตร์เชื่อมโยง กันได้ การทำเช่นนี้ได้เป็นเพราะระบบการทำงานของสมองที่ซับซ้อน มีหลายชั้นหลายระดับ และทำงานเชื่อมโยงกันเนื่องจากมีเครือข่ายในสมองเชื่อมโยงเซลล์สมองถึงกันหมด เครือข่ายเส้นใยสมองเหล่านี้เมื่อถูกสร้างขึ้นแล้ว ดูเหมือนว่าจะอยู่ไปอีกนานไม่มีสิ้นสุด ช่วยให้สมอง

สามารถรับรู้และเรียนรู้ได้ทั้งในส่วนย่อยและส่วนรวม สามารถคิดค้นหาความหมาย คิดหาคำตอบให้กับคำถามต่าง ๆ ของการเรียนรู้และพัฒนาความคิดใหม่ ๆ ออกมาได้อีกด้วย

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า ความเครียดขัดขวางการคิดและการเรียนรู้ เด็กที่เกิดความเครียดจะมีประสบการณ์ที่ไม่ดี เช่นเด็กที่ได้รับประสบการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจ ทำให้เกิดความหวาดกลัว เครียด บรรยากาศการเรียนรู้ไม่มีความสุข คับข้องใจ ครอบงำอารมณ์เสีย อารมณ์ไม่สม่ำเสมอเดี๋ยวดีเดี๋ยวร้าย ครุดๆ ขณะที่เด็กเกิดความเครียด สารเคมีทั้งร่างกายปล่อยออกมาจะไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสมอง ทำให้เกิดการสร้างฮอร์โมนที่เกี่ยวกับความเครียด เรียกว่า คอร์ติซอล (Cortisol) จะทำลายสมองโดยเฉพาะสมองส่วนคอร์เทกซ์หรือพื้นผิวสมองที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับความคิด ความฉลาด กับสมองส่วนฮิปโปแคมปัสหรือสมองส่วนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับอารมณ์และความจำ ซึ่งความเครียดทำให้สมองส่วนนี้เล็กลง เด็กที่ได้รับความเครียดอยู่ตลอดเวลา หรือพบความเครียดที่ไม่สามารถจะคาดเดาได้ ส่งผลต่อการขาดความสามารถในการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เพราะเด็กมีสมองพร้อมที่จะเรียนได้ แต่ถูกทำลายเพราะความเครียดทำให้ความสามารถในการเรียนรู้ได้หายไปตลอดชีวิต

การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพทางสมองจำเป็นต้องคำนึงถึงกระบวนการทำงานของสมองและการทำงานให้ประสานสัมพันธ์ของสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา สมองซีกซ้ายควบคุมความมีเหตุผลเป็นการเรียนด้านภาษา จำนวนตัวเลข วิทยาศาสตร์ ตรรกศาสตร์ การคิดวิเคราะห์ ในขณะที่สมองซีกขวาคือด้านศิลปะ จินตนาการ ดนตรี ละคร/มิติ หากครูสามารถจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้เด็กได้ใช้ความคิด โดยผสมผสานความสามารถของการใช้สมองทั้งสองซีกเข้าด้วยกันให้สมองทั้งสองซีกเสริมส่งซึ่งกัน และกัน ผู้เรียนจะสามารถสร้างผลงานได้ดีเยี่ยม เป็นผลงานมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถแสดงความสามารถผสมผสานในผลงานชิ้นเดียวกัน

เนื่องจากสมองเรียนรู้ตลอดเวลา ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติหรือลงมือกระทำด้วยตนเอง ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบร่วมมือและผู้เรียนได้เรียนรู้แบบบูรณาการ การเรียนรู้ที่ถือสมองเป็นพื้นฐานส่งเสริมให้เด็กไทยได้พัฒนาศักยภาพสมองของ อย่างเต็มความสามารถ

จากความเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่า ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นช่วงที่พัฒนาทุกด้านเจริญอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้จะเป็นการวางพื้นฐานทางด้านจิตใจ อุปนิสัยและความสามารถ ซึ่งจะมีผลในอนาคตของเด็กและของประเทศชาติ

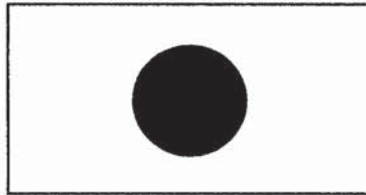
3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

พาดิน สุวานิช, สุวรรณี แซ่ลิ้ม, พงษ์ส พงกุลบุตร, เรืองพิลาส ธรรมวิเศษ, ดวงแข บุญประโคน เขียนไว้ในหนังสือ “เชียวชาญชีวิต ฉลาดคิดสร้างสรรค์ คู่มือสำหรับพ่อแม่” ของกรมสุขภาพจิต ว่าการที่จะเลี้ยงลูกคิดเป็น คิดดี และคิดต่อยอด พ่อแม่ผู้ปกครองต้องทุ่มเท เรียนรู้ และแสวงหาแนวทางที่ดีที่สุดให้กับลูก เนื่องจากการคิดเป็นเป็นการพัฒนาสมองและใช้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ส่วน

การคิดดีเป็นการพัฒนาอารมณ์ จิตใจและจิตวิญญาณที่นำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า และการคิดต่อยอด เป็นการพัฒนาสมองและจินตนาการที่กว้างไกล เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

โดยเนื้อหาได้เน้นเทคนิคและวิธีการที่จะกระตุ้น “ความคิดสร้างสรรค์” ที่มีอยู่ในตัวเด็กให้ออกมาพัฒนาให้มากที่สุด ดังนี้

ถ้าเรามองภาพนี้แล้วนึกถึงอะไร

หากคำตอบที่ได้ คือ “วงกลมสีดำ” หรือ “จุดสีดำในกรอบสี่เหลี่ยมผืนผ้า” เป็นต้น นี่เป็นมุมมองความคิดของผู้ใหญ่ที่มักจะมองแบบตรงไปตรงมา จำกัดความคิดอยู่ตรงหน้า แต่ถ้านำภาพเดียวกันนี้ไปถามเด็กจอมขวัญอนุบาล พวกเขาจะตื่นเต้นแย่งกันตอบเสียงแจ้ว เช่น อุโมงค์ย่นเวลาครับ ถ้าหมีคะ ล้อรถยนต์ครับ ไข่ดาวไหม้ดวงอาทิตย์ตอนกลางคืน หรืออะไรอีกสารพัดที่ออกมาจากจินตนาการของเด็กๆ เป็นคำตอบที่สนุกและมีสีสัน

ความจริง “ความคิด” เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด มนุษย์แต่ละคนก็คิดต่างกัน “วิธีคิดของเด็ก” และ “วิธีคิดของผู้ใหญ่” ก็แตกต่างกัน

ช่วงวัยเด็กเป็นช่วงที่ความคิดกำลังเบ่งบานและสร้างสรรค์ ไร้พรมแดน เป็นความคิดอิสระที่พร้อมเรียนรู้โลกกว้าง ตรงนี้แหละที่ผู้ใหญ่ผู้ใหญ่มองไม่ได้ เพราะยังโต ผู้ใหญ่ก็ยังสร้างกรอบมาจำกัดให้ความคิดแคบลง เช่น กลัวเขาจะมองเราแปลกๆ กลัวจะสู้เขาไม่ได้ เป็นต้น การคิดแบบนี้ทำให้ศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์ภายในตัวเรานับวันก็เหี่ยวเฉาลงทุกที วัตถุดิบของมากมายในโลกนี้ที่ผลิตขึ้นมาล้วนมาจากความคิดสร้างสรรค์ของใครคนใดคนหนึ่ง

ความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่อะไรที่ไกลตัว อยู่รอบๆ ตัวเรา เพียงแต่เราจะหยิบขึ้นมาใช้หรือไม่ เช่น ข้าวไข่เจียวที่ลูกตัวน้อยไม่ยอมกิน แทนที่จะบังคับลูกให้กินด้วยน้ำเสียงอันดุดันและสายตาดูพิฆาต เปลี่ยนมาเป็น “ไข่เจียวแพนด้า” สีสดสวยด้วยผักหลากหลายชนิด ทั้งครอบครัวก็จะได้รับความอร่อยและมีประโยชน์คุณค่าทางอาหาร

ยิ่งไปกว่านั้น ความคิดสร้างสรรค์ยังซ่อนอยู่ใน “ทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน” เช่น การเป็นคนช่างสังเกต การมองโลกแง่ดี การมีจินตนาการ การกล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ ความฉลาดในการแก้ไขปัญหา การมีสติและยอมรับความเป็นจริง เป็นต้น

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นการวางรากฐานชีวิตให้เด็กเติบโตอย่างแข็งแรงทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา หากได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้องวิธี

ความอยากรู้ของเด็กแสดงออกมาทั้งพฤติกรรมการสัมผัสสิ่งของต่างๆ การละเล่น ยิ่งวัยที่ส่งภาษาได้แล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองต้องพบกับคำถามที่ว่า “ทำไม” เป็นประจำ เช่น ทำไมมดเดินเป็นเส้นตรง? ทำไมเครื่องบินได้? ทำไมพ่อมีตาตุ่มที่คอ? เป็นต้น หมดจากการถามก็เป็นเรื่องของการเล่น บางวันเล่นเป็นคุณหมอ พ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องกลายเป็นคนไข้ของลูกหลาน ตรวจแม้กระทั่งหมาแมวที่เลี้ยงไว้ วันถัดมาก็เล่นเป็นคุณครู เป็นอุลตราแมน หรืออื่นๆ อีกมากมาย การเล่นหลายอย่างก็ทำเอาพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นห่วง ไม่สบายใจ แต่ถ้าเห็นเด็กดู/อ่าน หนังสือ หรือเล่นนิ่งๆ ไม่วิ่งไปไหนมาไหน นั่นแปลว่าพ่อแม่ผู้ปกครองกำลังเข้าใจอะไรผิด เพราะการเรียนรู้ของเด็กในวิธีต่างๆ “เป็นการวางรากฐานความคิดสร้างสรรค์”

วัยเด็ก คือ วัยที่ธรรมชาติสร้าง “จินตนาการ” ให้เติบโตมากับพวกเขา เด็กๆ จึงมักสนุกกับโลกแห่งจินตนาการ ผ่านการแปลงร่างเป็นนั่นเป็นนี่ใน “การเล่นบทบาทสมมติ” ซึ่งมีความหมายกับเขา เพราะเด็กสามารถเป็นอะไรก็ได้ที่เขาอยากเป็น ความอิสระในการแสดงออกนอกจากจะทำให้เด็กรู้สึกพึงพอใจ และรู้สึกว่าได้เรียนรู้บทบาทจากสิ่งที่ตัวเองสมมติด้วย เช่น น้องด้อมแปลงร่างเป็นพ่อครัว เขาจะต้องคิดแล้วว่าบทบาทและหน้าที่ของพ่อครัวคืออะไร เขาจะดีประสบการณ์จากการเห็นพ่อแม่ทำกับข้าว จะทำเมนูอะไรดี มีส่วนผสมอะไรบ้าง เมื่อนั้นน้องจะมีส่วนผสมของ “จินตนาการ” เป็นเครื่องปรุงรสให้อาหารมีสีสันและอร่อย

ยิ่งเด็กได้ปลดปล่อยจินตนาการผ่านการเล่นบทบาทสมมติอย่างอิสระ มีรายละเอียดและความซับซ้อนของการเล่นทางจินตนาการมากเท่าไร เด็กจะได้ฝึกกระบวนการคิด ฝึกการสังเกต ฝึกทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตจริง ได้เชื่อมโยงตัวเองกับสิ่งแวดล้อม ความคิดอิสระในการเป็นนั่นเป็นนี่ทำให้มีช่องทางคำตอบมากมาย การเล่นบทบาทสมมติจึงเปรียบเสมือนคำถามปลายเปิด ไม่มีคำตอบตายตัว ไม่มีถูกไม่มีผิด เด็กแต่ละคนจึงออกแบบวิธีการเล่นที่ต่างกันไป ยังมีโอกาสได้เล่นกับเพื่อนๆ ก็ยังได้เรียนรู้ความคิดที่แตกต่างจากตนเอง เรียนรู้ปัญหาและการแก้ไขอย่างหลากหลาย

การเล่นเชิงจินตนาการ แพนดาศี หรือบทบาทสมมุตินี้มีอิทธิพลมากสำหรับเด็กช่วง 0 – 6 ปี สำหรับเด็กวัย 2 ขวบ การเล่นของเด็กจะเป็นไปเพื่อการเรียนรู้สิ่งรอบตัว มีความสนใจและอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ ตลอดเวลา เด็กอาจจะร้องไห้และหยิบของต่างๆ มาชิม เช่นถ้าเราปล่อยให้เด็ก 2 ขวบเล่นดิน เด็กอาจเอามือสัมผัส หรืออาจเอาดินเข้าปาก ส่วนเด็กวัย 3 – 5 ขวบ มีความสามารถแสดงบทบาทสมมติโดยการนำดินมาปั้นและตนเองเป็นพ่อค้าแม่ค้าขายขนม

ผู้เชี่ยวชาญเด็กหลายท่านได้ทำการศึกษาพบว่า การที่เด็กมีทักษะการคิดเชิงจินตนาการที่ดีจะส่งผลให้เด็กสามารถแก้ไขปัญหาได้ดีขึ้นและรับมือกับความยุ่งยากทางอารมณ์และความเครียดได้ดี จากการวิจัยพบว่า เด็กชั้น

ประณม 1 – 2 ที่มีทักษะทางจินตนาการสูง จะมีผลการเรียนรู้ และสามารถเผชิญความเครียดและแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กในวัยเดียวกัน

พ่อแม่ผู้ปกครองหลายคนอาจกังวลใจกับ “การติดการ์ตูน” ของเด็ก แต่การ์ตูนที่ดีก็มีส่วนช่วยพัฒนาสมองของเด็กได้เหมือนกัน

นายแพทย์ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ จิตแพทย์เด็ก กล่าวว่า “คุณสมบัติของการดูการ์ตูนคือลายเส้น ลายเส้นแต่ละลายเส้นมีความหมาย ลายเส้นจึงกระตุ้นสมองของเด็ก เด็กจะมีความ 4 แบบ ที่เป็นรากฐานสำคัญนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ในอนาคต” ได้แก่

1. วิธีคิดแบบที่ 1 เด็กจะคิดว่า “อะไรที่เคลื่อนไหวได้ล้วนมีชีวิต (Animism)” หมายความว่าเด็กจะใส่ความมีชีวิตให้กับวัตถุสิ่งของที่ไม่มีชีวิตให้เคลื่อนไหวได้ เช่น หยิบไม้กวาดมาขี้นเป็นม้านิลมังกร เป็นต้น การ์ตูนของวอลต์ดิสนีย์ที่มีรถไฟไทม์ได้ หนังสือเต็นระบำ หนังสือการ์ตูนที่มีลักษณะเป็นช่องๆ ก็สร้างความรู้สึกเคลื่อนไหวได้ด้วยลายเส้นที่แสดงความสั่นสะเทือน

2. วิธีคิดแบบที่ 2 “คิดเชิงเวทมนตร์ (Magical thinking)” เมื่อขี้นไม้กวาดม้านิลมังกร เด็กจะรู้สึกว่าตนเองเหาะได้ ซึ่งเด็กชอบจินตนาการแนวแฟนตาซีเหนือจริงแบบนี้

3. วิธีคิดแบบที่ 3 “เหตุการณ์ 2 อย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน มักเกี่ยวข้อเป็นเหตุเป็นผลกัน (Phenomenalistic causality)” เช่น ตอนเช้าเด็กเป็นหวัด ตอนเย็นพ่อแม่ทะเลาะกัน เด็กจะคิดว่าตนเองป่วย พ่อแม่จึงทะเลาะกัน เป็นการเชื่อม 2 เหตุการณ์เข้าด้วยกัน การ์ตูนก็มีสมบัติเช่นนี้ คือ เมื่อเด็กอ่านการ์ตูนช่องที่ 1 ก็สัมผัสกับช่องที่ 2 ช่องที่ 3 ต่อจากช่องที่ 2

4. วิธีคิดแบบที่ 4 “เด็กมักจะคิดว่า ตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric)” เด็กพร้อมที่จะเห็นตนเองเป็นศูนย์กลางอยู่แล้ว พ่อแม่ทะเลาะกันก็เพราะเขา เอาตัวเองเป็นศูนย์กลางตลอด เวลาอ่านการ์ตูนก็เช่นกัน จะสมมติให้ตนเองเป็นพระเอกนางเอกตามเรื่อง

พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัย 0 – 6 ปี

อายุ 0 – 2 ปี มีพัฒนาการด้านจินตนาการ พร้อมสำรวจสิ่งรอบตัว

อายุ 2 – 4 ปี ใช้จินตนาการในการเล่นบทบาทสมมติ เป็นตัวของตัวเอง แต่มีความสนใจสั้น

อายุ 4 – 6 ปี สนุกกับการวางแผน การเล่น ชอบบทบาทสมมติต่างๆ โดยใช้จินตนาการ มีความสามารถในการเชื่อมโยงสิ่งต่างๆ แม้จะเข้าใจเหตุและผลไม่มากนัก

พัฒนาการทางความคิดของเด็กช่วงวัยนี้จะเน้นด้านจินตนาการ โดยเฉพาะการเล่นบทบาทสมมติ การตั้งคำถามที่ไม่หยุดไม่หย่อน ความช่างสังเกต ความสงสัย การคิดเชื่อมโยง เด็กจะสงสัยหรือสังเกตความแตกต่างในสิ่งที่เป็นรูปธรรม ขนาด รูปทรง เช่น หมาตัวใหญ่กว่าแมว ทำไมพระอาทิตย์มาตอนเช้า พระจันทร์มาตอนกลางคืน เป็นต้น

ความต้องการและความสุขในช่วงอายุ 3 – 5 ปี จะเป็นการฟังดนตรี ได้ร้องเพลง ทำงานศิลปะ การปั้น การได้เล่น การได้ฟังนิทาน ได้ตั้งคำถาม ซึ่งจะถูกบ่มเพาะและพัฒนาเป็นความคิดสร้างสรรค์ เด็กที่ได้รับการ

พัฒนาการความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัย 6 – 11 ปี

อายุ 6 – 8 ปี จินตนาการสร้างสรรค์เปลี่ยนไปสู่ความเป็นจริงมากขึ้นชอบถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นคำพูด รักการเรียนรู้ ต้องการประสบการณ์ที่ท้าทาย สนุกสนาน

อายุ 8 – 10 ปี สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ โดยใช้ความสามารถเฉพาะตัว มีความสามารถในการเรียบเรียงคำถาม ความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น และพร้อมที่จะเลียนแบบคนที่ตนชื่นชอบ

อายุ 10 – 12 ปี มีสมาธิหรือช่วงความสนใจนานขึ้น ชอบค้นคว้า ชอบทดลอง เด็กผู้หญิงสนใจเรียนรู้จากหนังสือและบทบาทสมมติ ส่วนเด็กผู้ชายชอบเรียนจากประสบการณ์ตรง ช่วงวัยนี้จะมีพัฒนาการด้านศิลปะและดนตรี จืดจางในช่วงนี้ขาดความมั่นใจในผลงานของตนเอง ความคิดสร้างสรรค์ลดลงบางช่วงเพราะเป็นช่วงปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อน เลียนแบบเพื่อน ลดความคิดอิสระและความเป็นตัวเองเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง

คุณพ่อคุณแม่จะเห็นว่าการตั้งคำถามและพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กในวัย 6 - 11 ปี นั้น เริ่มปรับความคิดเชิงจินตนาการไปสู่ความเป็นจริงมากขึ้น ในด้านการตั้งคำถามก็จะเน้นคำถามเพื่อการค้นคว้าทดลอง ในส่วนของการเล่นบทบาทสมมติในวัยนี้มักลอกเลียนแบบจากประสบการณ์ชีวิตจริง เด็กจึงต้องการอุปกรณ์ประกอบการเล่นที่สัมพันธ์กับสถานที่แต่ละแห่ง ชอบคิดเรื่องกันสด ๆ หาเสื้อผ้ามาแต่งตัวตามบท อยากรลงมือทำอะไรเป็นเรื่องเป็นราว เช่น การทำอาหาร เย็บปักถักร้อย ทำกิจกรรมซ้ำเดิมที่เคยทำแต่ทำให้ซับซ้อนยิ่งขึ้น ทำงานได้ละเอียดขึ้น ในด้านการเล่นที่ตอบสนองต่อความต้องการและความรู้สึกรักของเด็กวัยนี้ คือ การเล่นร่วมกับเพื่อน ๆ รวมถึงการเล่นของเล่นต่าง ๆ ที่ต้องใช้ความคิด เช่น เกมตัวเลข เกมต่อจิ๊กซอว์ ปริศนาอักษรไขว้ พ่อแม่ควรส่งเสริมให้เด็กเล่นของเล่นปลายเปิด ซึ่งหมายถึงของเล่นที่สามารถให้เด็กได้ใช้ความคิดจินตนาการได้เต็มที่ไม่มีขีดจำกัด เช่น การต่อตัวเลโก้ เป็นต้น ซึ่งการเล่นและของเล่นปลายเปิดเหล่านี้จะเป็นตัวช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กได้ดี

รศ.ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ กล่าวไว้ในหนังสือ “เลี้ยงลูกด้วยดวงใจพ่อแม่” การเลี้ยงลูกมีความหมายต่อการสร้างรากฐานในอนาคต โดยเฉพาะความร่วมมือของพ่อกับแม่ที่ต้องใส่ใจและให้เวลาในการเลี้ยงดู และต้องให้ความสำคัญในการเลี้ยงทุกช่วงวัย นอกจากนี้ได้แบ่งพัฒนาการช่วงวัย ดังนี้

วัยอนุบาล

อายุ 3 ปี เด็กเริ่มตัวยืดยึด มีความแข็งแรงของกล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น เช่น การแต่งตัว รู้จักช่วยงานเล็กๆน้อยๆ ชอบเอาใจผู้ใหญ่ สามารถพูดประโยคยาวได้ พูดโต้ตอบ ชักถามสนใจและชอบจะไปโรงเรียน มีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน

อายุ 4 ปี การประสานงานของกล้ามเนื้อดีมาก มีการใช้กำลังมากขึ้น เช่น ชอบปีนป่าย วิ่ง กระโดด ชอบคิดค้นการเล่น การเล่นบทบาทสมมติ

อายุ 5 ปี มีความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก ตัด แปะ วาดและเริ่มขีดเขียน สามารถคำศัพท์ที่ยากมากขึ้น มีประโยคซับซ้อนมากขึ้น ช่างรู้จักจำและช่างพูด มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบทำอะไรด้วยตนเอง รู้จักควบคุมตนเอง มีเหตุผลและรับผิดชอบ

เด็กอายุ 3 – 5 ปี การประสานงานของตาและกล้ามเนื้อดีขึ้น เด็กวัยนี้มีความคล่องตัวมากขึ้น สามารถทำกิจกรรมได้หลายอย่าง ไม่อยู่กับที่จนดูซุกซน เป็นของการเรียนรู้และจดจำ เลียนแบบผู้ใหญ่ เช่น แต่งหน้าทาปาก ใส่รองเท้าส้นสูงแม่ ชอบเล่นบทบาทสมมติ มีไม่น้อยที่เห็นพ่อสูบบุหรี่แล้วลูกจะทำตาม ซึ่งพ่อแม่ต้องรีบสร้างบรรทัดฐานให้กับเด็ก ซึ่งเด็กพร้อมที่จะเรียนรู้

เด็กชอบที่สุดคือ การฟังนิทาน เด็กฟังหลายครั้งก็ไม่เบื่อ เป็นโอกาสดีที่พ่อแม่จะปลูกฝังนิสัยอันดีจากนิทาน

วัยประถมศึกษา

เป็นวัยของการพัฒนาความเป็นนักคิดนักปฏิบัติ บางคนช่างจัดการ ดูจู้จ้าน ลูกลึกลึกลน เวลาไม่ถูกใจก็งอนได้ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย วัยนี้สามารถมองเห็นความสามารถพิเศษของเด็ก ความสนใจ ความถนัด ขณะเดียวกันก็มองเห็นความผิดปกติได้ เช่นเด็กที่ปัญหาทางสุขภาพจะมองเห็นในช่วงวัยนี้

อายุ 7 ปี ชอบเรียน เขียนอ่าน สนใจหนังสือ ชอบคิดคำนวณ

อายุ 8 ปี ชอบการแข่งขัน ชอบการแสดงละคร ชอบอุปกรณ์เทคโนโลยี

อายุ 9 ปี เริ่มแสดงความสนใจส่วนตัว ชอบกีฬา การเล่นที่ใช้กำลัง สนใจโลกกว้างมากขึ้น

อายุ 10 ปี ชอบกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น ชอบแสดงความสามารถเฉพาะทาง และบอกความสนใจให้พ่อแม่ทราบได้

อายุ 11 ปี ชอบเล่นสนุกสนาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เริ่มคิดแบบเด็กโต

พัฒนาการช่วงวัยนี้ต้องระวังเรื่องอาหาร เนื่องจากเด็กชอบอาหารไขมัน และขนมหวาน ชอบดูโทรทัศน์ ซึ่งเป็นปัญหามาไปสู่ น้ำหนักมากและโรคอ้วนในที่สุด ควรจูงใจให้เด็กเล่นกีฬา ทำกิจกรรมกับครอบครัว เล่นนอกบ้านกับเพื่อนให้มาก เพราะเด็กสนใจที่จะเรียนรู้ตนเอง คนอื่น และสิ่งต่างๆ รอบตัว

วัยมัธยมศึกษา

เป็นช่วงวัยที่มีความผันแปรของความคิดและอารมณ์สูง มีความเป็นตัวของตัวเองจนผู้ใหญ่มองว่าดื้อ โต้เถียงกับพ่อแม่ ซึ่งความจริงเป็นช่วงวัยการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นผู้ใหญ่

วัยมัธยมศึกษาตอนต้น

วัยมัธยมศึกษาตอนต้น อายุ 12 - 14 ปี อารมณ์ไม่ค่อยคงที่ การเรียนอาจอ่อนลง ตอนนี้พ่อแม่ต้องเข้าใจ เพราะช่วงวัยรุ่นตอนต้นเป็นช่วงที่ร่างกายเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง เด็กชายเสียงแตก อายุเพื่อนเวลาพูด ส่วนเด็กผู้หญิงกังวลเกี่ยวกับการมีหน้าอกและประจำเดือน อีกทั้งฮอร์โมนเพศหญิงทำให้อารมณ์แปรปรวน วางตัวไม่ถูก สิ่งเหล่านี้พ่อแม่ต้องเข้าใจและให้กำลังใจลูก ช่วยให้ลูกผ่อนคลาย แล้วผลการเรียนจะดีขึ้นเอง

วัยมัธยมศึกษาตอนปลาย

เป็นวัยที่เด็กมีความเป็นตัวใหญ่มากขึ้น มีเหตุผล มีความเป็นตัวของตัวเอง อาจขัดแย้งบ้าง การยอมรับฟังความคิดเห็นของลูกจะเกิดผลดีทั้งด้านจิตใจลูกและพ่อแม่ ช่วงวัยนี้จะเป็นวัยที่เด็กชอบอิสระ พ่อแม่ต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา หรือเป็นแหล่งข้อมูลให้กับเด็ก เมื่อเด็กต้องการจะดีที่สุด

เด็กทุกวัยต้องการการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ ตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษา พ่อแม่ต้องดูแลอบรมสั่งสอนให้เด็กเจริญเต็มที่มีวุฒิภาวะสมบูรณ์

นอกจากนี้ รศ.ดร.กฤษยา ตันติผลาชีวะ ยังได้กล่าวถึงเรื่องครอบครัวว่า เป็นสิ่งแวดล้อมภายในที่ผลต่อเด็กโดยตรงถ้าครอบครัวมีปัญหา เด็กก็มีปัญหาตามลักษณะของครัว

- ครอบครัวไม่สงบสุข มีข้อขัดแย้ง ระหองระแหง ทะเลาะกัน เช่น ครอบครัวที่มีภรรยาน้อย ครอบครัวที่ปัญหาทางเศรษฐกิจ ครอบครัวที่เล่นการพนัน

- ครอบครัวหย่าร้าง มีผลต่อความรู้สึกของเด็กมาก ถ้าหย่าร้างตอนเด็กอายุ 5 - 6 ปี จะมีปัญหากับเด็กมาก เพราะเด็กยังไม่รู้เหตุผลของการหย่าร้าง เด็กจะเครียดมาก มีปัญหาด้านสติปัญญาและอารมณ์ คิดว่าตนเองเป็นสาเหตุของการหย่าร้าง การที่พ่อแม่ไม่รักกันย่อมหมายถึงไม่รักเขาด้วย เด็กชายจะมีอาการมากกว่าเด็กหญิง มีนิสัยก้าวร้าว โวยวาย ดื้อ เด็กผู้หญิงจะสงบและปรับตัวได้ แต่จะไปปรากฏตอนเป็นวัยรุ่น

เด็กประถมศึกษาจะมีการเศร้ามาก ไม่ยอมเข้ากลุ่มเพื่อน และเก็บตัว ต่างจากเด็กมัธยมหรือวัยรุ่นที่เข้าใจเหตุในการหย่า และจะเห็นใจฝ่ายที่มีปัญหามากกว่าไม่ว่าจะเป็นพ่อหรือแม่ แต่อย่างไรก็ตามก็ทำให้เด็กมีความขัดแย้งในจิตใจ ไม่กล้าแสดงออก และช่างคิดมากขึ้น

สภาพครอบครัวมีผลกระทบต่อเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาพบว่าเด็กมักมีนิสัยก้าวร้าว วิดกกังวลง่าย รับประทาน เสร้าซึม ไม่มีมนุษยสัมพันธ์ บางคนตาขยิบ (Tics) เพราะเครียดตลอดเวลา

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวก็มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยเช่นกัน

- ครอบครัวชนชั้นสูง มักเอาใจใส่ต่อเด็กทั้งความเป็นอยู่และการอบรมสั่งสอน เรามีคนรับใช้มาก ทำให้ตามใจเด็ก จนนิสัยไม่ดี
- ครอบครัวชนชั้นกลาง เลี้ยงลูกด้วยความรักและสนับสนุนให้ลูกดีขึ้น อดทน ใส่ใจสิ่งที่ดีที่สุด แต่ทุกวันนี้ชนชั้นกลางใช้กำลังทรัพย์ในการเลี้ยงลูก ทำให้ลูกเกียจคร้าน
- ครอบครัวชนชั้นระดับล่าง ไม่ค่อยมีเงินให้ ต้องใช้เวลากับการหารายได้ ไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลลูก บางรายปล่อยปละละเลย ทอดทิ้งลูกทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ปล่อยให้ลูกอยู่กับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้คัดกรอง ค่านิยมและความพึงพอใจของเด็กมีมากขึ้น เด็กขาดโอกาสเข้าใจชีวิต จึงหาทางออกโดยเป็นเด็กแว่นซ์ เด็กซิ่ง เป็นต้น

ทางออกของปัญหาคือพ่อแม่ต้องร่วมมือกัน ดังนี้

- 1) สร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูก ได้แก่ เล่นด้วยกัน เทียวด้วยกัน ไปบ้านญาติด้วยกัน สิ่งเหล่านี้ต้องทำอย่างสม่ำเสมอตั้งแต่เล็กจนโต
- 2) เอื้ออำนวยให้เด็กมีพัฒนาการอย่างเต็มที่ ด้วยการร่วมมือจัดกิจกรรมที่เด็กภูมิใจในตนเอง
- 3) ให้ความรักลูกอย่างเต็มที่ เมื่อลูกโตแล้วท่านจะมีเวลาว่างเหลือเฟือ แต่ถ้าเลี้ยงแบบพ่อแม่ไม่ว่าง ท่านจะไม่ว่างตลอดชีวิต
- 4) พ่อแม่ต้องสอนลูกไปในทิศทางเดียวกัน อย่าทำให้ลูกงง ถ้าเห็นว่าไม่ถูกต้องต้องคุยกันระหว่างพ่อแม่ก่อนแล้วค่อยคุยกับลูก พ่อแม่ต้องร่วมมือกันสร้างลูก ดังนี้
 - 4.1) มโนธรรม ฝึกจัดคุณธรรมให้ลูก พาลูกไปทำกิจกรรมทางศาสนา ช่วยกิจกรรมสาธารณะ
 - 4.2) รับผิดชอบต่อตนเอง เด็กควรได้ฝึกการช่วยเหลือตนเอง ความมีระเบียบ การรับประทานอาหาร การดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง
 - 4.3) รับผิดชอบต่อสังคม เด็กต้องเรียนรู้การรักษาสิ่งแวดล้อม การแบ่งปันสังคม และการวินัยทางสังคม

4.4) การมีใจเอื้อเพื่อ เด็กควรเรียนรู้การให้ การแบ่งปันและช่วยเหลือคนอื่น

4. รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

รูปแบบของการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันในแต่ละครอบครัว ส่งผลให้เด็กมีความฉลาดทางอารมณ์ (อีคิว) ที่แตกต่างกันตามไปด้วย มีงานวิจัยการศึกษาเปรียบเทียบความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กในวัยย่างเข้าสู่วัยรุ่นที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน โดยแบ่งการเลี้ยงดูออกเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่หรือประชาธิปไตย (Authoritative Parenting Style) พ่อแม่จะเลี้ยงดูโดยให้ความรักความอบอุ่นเด็ก ใช้เหตุผลในการเรียกร้องให้เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของพ่อแม่ ยอมรับและตอบสนองความต้องการของเด็ก รับฟังความคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งของเด็ก สนับสนุนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง เปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องในครอบครัว เคารพการตัดสินใจของเด็ก กระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะ โดยกำหนดขอบเขตของพฤติกรรมไว้ชัดเจน แต่สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูในรูปแบบนี้จะสามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี เห็นคุณค่าในตนเอง ควบคุมตนเองได้ดี มีวินัยในตนเอง มีวุฒิภาวะ มีความอดทน มั่นใจในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ และมองโลกในแง่ดี

2. การเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian Parenting Style) พ่อแม่เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ควบคุม ใช้อำนาจสั่งให้เด็กทำตาม ให้ความอบอุ่นน้อย ไม่ตอบสนองความต้องการของเด็ก ไม่รับฟังความคิดเห็นของเด็ก ไม่อธิบายเหตุผล และลงโทษเมื่อไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบนี้จะมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ไม่ค่อยมั่นใจในตนเอง อารมณ์ไม่มั่นคง เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ขาดวุฒิภาวะ ทักษะทางสังคมต่ำ ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนไม่ดี มีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสิ่งต่างๆ แต่จะมีลักษณะทางบวก 3 ประการ คือ มีการควบคุมตนเองสูง มีวินัยสูง และมีความซื่อสัตย์สูง

3. การเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissive Parenting Style) พ่อแม่ไม่ควบคุมหรือบังคับเด็กเลย ปล่อยให้เด็กทำตามความต้องการโดยไม่กำหนดขอบเขต เด็กที่เติบโตมาโดยการเลี้ยงดูแบบนี้จะเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตัวเอง ดื้อรั้น ไม่เชื่อฟัง ขาดการควบคุมตนเอง ขาดระเบียบวินัย ความรับผิดชอบต่ำ มีแนวโน้มเป็นเด็กก้าวร้าว ขาดวุฒิภาวะ และมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ มีลักษณะนิสัยด้านบวก คือ เห็นคุณค่าในตนเองและมีทักษะทางสังคมสูง

4. การเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งหรือปล่อยปละละเลย (Neglecting Parenting Style) พ่อแม่ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่เด็ก ไม่ควบคุมให้เด็กทำตามความต้องการของพ่อแม่ และไม่ตอบสนองความต้องการของเด็ก เด็กที่ถูกทอดทิ้งจะกลายเป็นคนที่มีความสามารถในการปรับตัวต่ำ ทักษะทางสังคมต่ำ ไม่สามารถสร้าง

ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ การควบคุมอารมณ์ต่ำ ขาดวุฒิภาวะ ไม่เห็นคุณค่าในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ มองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และมักต่อต้านสังคม

สรุปในภาพรวมผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างเอาใจใส่จะมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบอื่น ส่วนการเลี้ยงดูแบบทอดทิ้งหรือปล่อยปละละเลยนั้นบั่นทอนคุณภาพทางอารมณ์ของเด็กอย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และเด็กจะส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็กทั้งด้านบวกและด้านลบ พ่อแม่จึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของลูก และเลือกวิธีอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม เมื่อเด็กโตขึ้นจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง

5. ปัญหาเด็กปฐมวัย

ทศนา แคมมณี และคณะ (อ้างใน เยาวพา เดชะคุปต์, 94 – 98, 2542) ได้รวบรวมปัญหาวิกฤติของเด็กไทยในระดับปฐมวัยไว้ 5 ด้านสำคัญๆ ดังนี้

5.1 ปัญหาด้านตัวเด็ก

1) ปัญหาสุขภาพอนามัย

1.1) อัตราการตายของทารกยังอยู่ในระดับสูง โดยเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ของไทยยังสูงถึง 38 คนต่อการเกิดมีชีวิตพันคน (ในชนบทสูงถึง 41 คน ในเมือง 27 คน) ซึ่งสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับญี่ปุ่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ที่มีอัตราการของทารกเท่ากับ 4, 8 และ 24 คน ตามลำดับ

1.2) การขาดสารอาหาร เด็กไทยอายุ 0 – 5 ปี มีภาวะขาดสารอาหารถึงห้าแสนคน คิดเป็นร้อยละ 19 ภาวะขาดสารอาหารที่สำคัญคือ การขาดสารไอโอดีน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาสมอง พบมากในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้พบว่ามีความขาดธาตุเหล็กซึ่งเป็นสารอาหารที่พบมากในไข่แดง และตับสัตว์

1.3) พันธุ์ เด็กไทยอายุ 3 ปี มีฟันผุถึงร้อยละ 67 ทั้งนี้เพราะการที่มารดาตั้งครรถ์กินอาหารที่เสริมสร้างฟัน เช่น นม ปลา กุ้ง ไม่เพียงพอ

1.4) โรคทางพันธุกรรม ซึ่งได้รับการถ่ายทอดความผิดปกติและโรคต่างๆ ทางกรรมพันธุ์ ที่พบมากที่สุดคือ โรคธาลัสซีเมีย เด็กที่ป่วยเป็นโรคนี้อาจมีลักษณะผิวหนังซีด ตาเหลือง ถ้าเป็นมากจะต้องได้รับการถ่ายเลือดและให้เลือดเป็นประจำ

1.5) โรคติดเชื้อที่ได้รับจากพ่อแม่ เช่น กามโรค ซิฟิลิส และโรคเอดส์

1.6) โรคที่ได้รับจากสารพิษ เนื่องจากสภาพแวดล้อมทั้งอากาศ น้ำ อาหาร ฯลฯ ล้วนปนเปื้อนไปด้วยสารเคมี ซึ่งเด็กมีภูมิต้านทานน้อยกว่าผู้ใหญ่ โดยเฉพาะสารตะกั่วซึ่งพบในอากาศที่เราหายใจเข้าไปทุกครั้งจะมีผลต่อการทำงานของทางเดินอาหาร และยังทำลายเม็ดโลหิต ทำให้ไตต้องทำงานหนัก

1.7) อุบัติเหตุ สาเหตุที่สำคัญได้แก่ การจมน้ำตายร้อยละ 9 อุบัติเหตุบนท้องถนน

1.8) สุขภาพจิต การศึกษาทางการแพทย์พบว่า ปัญหาสุขภาพจิตของเด็กไทยส่วนมากมีลักษณะเป็นปัญหาการเก็บกด อันเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว ซึ่งทางการแพทย์เห็นว่าหากปัญหาความเก็บกดคงอยู่ จะมีผลกระทบได้รุนแรงมากกว่าพฤติกรรมก้าวร้าวหรือไม่เหมาะสมที่เด็กแสดงออก

2) ปัญหาด้านสติปัญญาและความสามารถในการรู้คิด

พบว่าเด็กไทยมีพัฒนาการค่อนข้างต่ำ โดยเด็กที่มาจากครอบครัวทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มีความโน้มเอียงที่จะมีอัตราของการพัฒนาทางสติปัญญาช้ากว่าเด็กที่มาจากครอบครัวทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ซึ่งสาเหตุสำคัญเกี่ยวเนื่องกับการที่ครอบครัวไทยเปลี่ยนแปลงเป็นครอบครัวเดี่ยว และมารดาต้องออกทำงานนอกบ้าน ทำให้เด็กขาดการกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการ นับว่าเป็นปัญหาที่น่าห่วงยิ่ง

3) ปัญหาสวัสดิภาพและสิทธิขั้นพื้นฐาน

เด็กไทยจำนวนไม่น้อยที่มีปัญหาเกี่ยวกับสวัสดิภาพ การขาดการคุ้มครองสิทธิของเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ แม้จะมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนเข้ามาช่วยเหลือ แต่ยังไม่ครอบคลุมถึง ปัญหาเหล่านี้ได้แก่

3.1) เด็กถูกทอดทิ้ง มีทั้งถูกทอดทิ้งตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงถูกนำมาฝากตามสถานสงเคราะห์ ถูกทิ้งตามที่สาธารณะ ซึ่งจะมีปัญหาสุขภาพจิตจากความหวาดหวั่นมากเป็นพิเศษ

3.2) เด็กพิการทางร่างกายและสติปัญญา มีทั้งตั้งแต่กำเนิดละอุบัติเหตุ ซึ่งส่งผลให้เป็นภาระแก่เลี้ยงดู และเด็กก็ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากสถานรับเลี้ยงหรือโรงเรียนที่รับดูแลเฉพาะเด็กพิการยังมีความจำกัดที่จะรับเด็กเข้าไว้

3.3) เด็กถูกทารุณ แม้จะยังไม่ข้อมูลที่ชัดเจน แต่จากการเสนอข่าวของสื่อมวลชน ทำให้คาดคะเนได้ว่ามีเด็กจำนวนมากที่ถูกทารุณทั้งทางร่างกายและจิตใจ

5.2. ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดู

1. พ่อแม่ผู้ปกครองขาดความรู้การดูแลเด็ก ไม่ค่อยให้ความสำคัญในเรื่องสุขนิสัยเท่าที่ควร เช่น การรักษาความสะอาดของร่างกาย การขับถ่ายของเด็ก นิสัยการกินที่ไม่ถูกต้อง พ่อแม่ผู้ปกครองขาดความรู้เรื่องสุขนิสัยและไม่เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องสุขนิสัย จึงทำให้เด็กมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัยต่างๆ ตามมา

2. วิธีการเลี้ยงดูพ่อแม่ผู้ปกครองไม่เอื้อต่อการพัฒนาการของเด็ก จากผลงานวิจัยจำนวนมากพบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองจำนวนมากเลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยปละละเลย ไม่สนองตอบต่อความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก ผู้ใหญ่มักใช้วิธีการเฆี่ยนตี ห้าม หรือขู่ให้กลัว ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กเท่าที่ควร

นอกจากนั้นการเลี้ยงดูเด็กยังขึ้นกับอารมณ์ของผู้ใหญ่ ทำให้การอบรมไม่คงเส้นคงวา ผู้ใหญ่มักใช้วิธีออกคำสั่งและมักจะเลี้ยงดูลูกตามแบบที่ตนเคยถูกเลี้ยงมา มีการปฏิบัติต่อลูกแต่ละเพศไม่เหมือนกัน เช่น การ

เข้มงวดกับลูกสาวมากกว่าลูกชาย นอกจากนั้นผู้ใหญ่ยังมีการใช้เหตุผลน้อย และให้การกระตุ้นหรือการเสริมแรงเด็กน้อย

3. สถาบันครอบครัวมีความมั่นคงน้อยลง ทำให้เด็กขาดความอบอุ่น เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้พ่อแม่ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในเมืองในอัตราสูง ทำให้เด็กถูกทอดทิ้งให้อยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งเลี้ยงดูไปตามความขัดสนของครอบครัว รูปแบบของสถาบันครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน ทำให้มีเวลาในการดูแลและคลุกคลีกับลูกลดน้อยลงสัมพันธภาพของพ่อแม่ลูกและบุคคลในครอบครัวไม่ใกล้ชิดและเอาใจใส่กันเท่าที่ควร ทำให้เด็กขาดความอบอุ่นมีสภาพเหมือนถูกทอดทิ้ง

5.3. ปัญหาการจัดการศึกษาปฐมวัย

เด็กในวัย 3 - 6 ปี ควรได้รับการเตรียมพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันเด็กจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในชนบท และเด็กที่พ่อแม่มีฐานะเศรษฐกิจยากจน ยังไม่มีโอกาสได้รับความเตรียมพร้อมที่สำคัญยิ่งดังกล่าว หน่วยงานต่างๆ ที่ให้บริการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถมศึกษาแก่เด็กปฐมวัยสามารถจัดบริการแก่เด็กได้เพียงร้อยละ 40 ของเด็กทั้งหมดในกลุ่มอายุนี้นั้น เนื่องจากการศึกษาในระดับนี้ยังไม่ใช่วิทยาศาสตร์ภาคบังคับ จึงไม่ได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆ และงบประมาณอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล การสนับสนุนการศึกษาในศูนย์ก็ถูกจำกัดไปด้วย ทำให้ไม่อาจจัดหาเงินเดือนให้แก่ผู้ดูแลเด็กได้ตามควรแก่การครองชีพ ส่งผลให้มีการเปลี่ยนผู้ดูแลเด็กบ่อยๆ และผู้ดูแลเด็กที่ยังมีความจำกัดในเรื่องความรู้ความสามารถในการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัย

นอกจากนั้นยังส่งผลถึงการจัดสื่ออุปกรณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาการของเด็ก การเตรียมความพร้อมของเด็กไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่วนใหญ่มุ่งให้เด็กเรียนรู้หนังสือ อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ซึ่งเป็นการฝึกรู้ของเด็กลดลง

5.4. ปัญหาด้านการบริการจัดการในการพัฒนาเด็ก

1) นโยบายของรัฐ นโยบายและการดำเนินงานของรัฐที่ผ่านมายังไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาสุขภาพอนามัยแม่และเด็ก งบประมาณส่วนใหญ่ใช้เพื่อรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย ทั้งที่แม่และเด็กเป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศ หน่วยงานที่ทำงานด้านเด็กทั้งภาครัฐและเอกชนยังประสานงานกันน้อย ทำให้ขาดพลังในการทำงาน ขาดกระบวนการที่ดี ทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง และขาดความร่วมมือจากครอบครัว

2) ระบบข้อมูลและการรายงาน มีระบบข้อมูลและการรายงานมากมาย แต่ข้อมูลไม่ตรงกับความเป็นจริง ทำให้ไม่สามารถนำมาประเมินสถานการณ์และวางแผนได้

5.5. ปัญหาด้านอื่นๆ

1) ปัญหาสิทธิเด็กและสตรี สังคมไทยยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิเด็กและสตรีที่พึงมี เด็กยังถูกทอดทิ้ง ถูกทำร้าย ถูกกดขี่ทางด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งสตรียังมีสถานภาพด้อยกว่าชายเรื่องโอกาสทางการศึกษาและการพัฒนาตนเอง การได้รับความเป็นธรรมในเรื่องค่าจ้างแรงงานสตรี เป็นต้น

2) บทบาทของพ่อในการอบรมเลี้ยงดูลูกมีน้อย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยให้ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัวในการหารายได้ ทำให้มีเวลาในการเลี้ยงดูลูกน้อย อีกทั้งเห็นว่าการเลี้ยงดูเป็นหน้าที่ของแม่ ซึ่งยังเป็นความเข้าใจและการปฏิบัติไม่ถูกต้อง จึงควรส่งเสริมให้พ่อเข้ามามีบทบาทในการอบรมเลี้ยงดูลูกให้มากขึ้น

นพวรรณ ศรีวงศ์พานิช นำเสนอไว้ในคู่มือสำหรับเสริมสร้างไอคิวและอีคิวเด็กสำหรับครู/พี่เลี้ยงศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ว่า ปัญหาที่พบบ่อยในเด็กแรกเกิด - 5 ปี คือ ปัญหาพฤติกรรมไม่เหมาะสม เพราะขัดขวางการพัฒนาไอคิวและอีคิวของเด็ก สาเหตุสำคัญของปัญหามาจากการเลี้ยงดูและการปลูกฝังตั้งแต่แรกเกิดของครอบครัว ดังนั้นผู้ดูแลต้องเข้าใจและมีแนวทางแก้ไขที่ถูกต้องและเหมาะสมกับวัยของเด็ก จะเป็นการช่วยให้เด็กได้ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ได้เต็มที่ในการพัฒนาไอคิวและอีคิวต่อไป

ปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็กแรกเกิด - 5 ปี ที่พบบ่อย และแนวทางแก้ไข

ปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็ก	แนวทางแก้ไข
1. เด็กแรกเกิดจะมีอารมณ์ไม่ดี ได้แก่ อารมณ์พลัดพรากจากความรัก กลัว วิดกกังวล โกรธ ก้าวร้าว และอิจฉา ริษยา	หาสาเหตุที่ทำให้เด็กเกิดอารมณ์เหล่านี้ และควรให้ความรักความอบอุ่นโดยการอุ้ม กอด ปลอดภัยของเล่นให้
2. ร้องกั๊กหรือร้องจนหน้าเขียว คือลักษณะที่เด็กร้องดังๆ แล้วกลั้วหน้าเขียว นิ่งไปไหนทำอะไรออก บางทีหน้าเขียวหรือซีดและตัวอ่อนไปหมดเหมือนเป็นลม บางครั้งตัวเกร็งหรือชัก ถ้าอารมณ์ขึ้นจุดสูงสุด คับข้องใจเต็มที่ เจ็บหรือกลัวเต็มที่ จะทำให้ร้องดังมากและกลั้วหน้าเขียว	ไม่ควรตกใจ ควรกระตุ้นให้เด็กรู้สึกตัวโดยใช้ผ้าชุบน้ำเย็นๆ เช็ดหน้าทันที หลังจากนั้นเด็กจะหายใจ การแก้ไขในระยะยาว ผู้ใหญ่ไม่ควรยั่วเย้าให้เด็กเกิดอารมณ์ และควรเก็บสิ่งของที่เด็กอยากเล่นซึ่งจะก่อให้เกิดอันตรายให้พ้นสายตาเด็ก

3. ชน ตี๋อง งอแง เจ้าอารมณ์ เนื่องจากเด็กรับรู้ได้มากขึ้น มีความต้องการ อยากเป็นอิสระ อยากเลียนแบบ ยังไม่สามารถสื่อสารได้ จึงสื่อสารด้วยด้วยท่าทางหรือส่งเสียง ร้อง ยื้อแย่ง ระบายอารมณ์กับข้าวของ ตีตนเองหรือผู้อื่น ไม่ฟังเสียงห้ามของผู้ใหญ่	ผู้ดูแลต้องอดทน อธิบายว่าสิ่งใดเล่นได้สิ่งใดเล่นไม่ได้ ไม่ควรใช้อารมณ์ตอบโต้เด็กเพราะจะทำให้เด็กตอบโต้รุนแรงมากขึ้น ควรดูแลใกล้ชิด และช่วยจัดบริเวณที่เก็บของเล่นให้ปลอดภัย
4. ร้องให้อุ้มตลอดเวลาเมื่อออกจากบ้าน สาเหตุอาจเกิดจากเด็กแปลกที่ กลัวเดินไม่ทันผู้ใหญ่ กลัวมองไม่เห็นหน้าผู้ใหญ่ที่คุ้นเคย กลัวผู้ใหญ่ไม่ให้ความสำคัญ หรือเมื่อ	อธิบายให้เด็กเข้าใจก่อนออกนอกบ้าน ในครั้งแรก ผู้ใหญ่ควรจูงมือเด็กก่อนเพื่อให้เด็กเดินตามช้าๆ พร้อมอธิบายด้วยความนุ่มนวล ไม่ควรมีอารมณ์โกรธพยายามปล่อยมือเด็กบ้างบางครั้งที่มีผู้ไม่มากเพื่อให้เด็กเรียนรู้ว่าเด็กสามารถทำได้ และอย่าลืมชมเชยเด็กทุกครั้งเมื่อเด็กทำได้
5. กลัวคนแปลกหน้า กลัวการแยกจากจากพ่อแม่	ควรพาเด็กออกสังคมเพื่อพบคนแปลกหน้าบ่อยๆ และบางครั้งอาจฝากเด็กไว้กับคนรู้จัก เพื่อให้เด็กเรียนรู้การอยู่คนเดียวหรือกับคนอื่นบ้าง
6. ขว้างปาสิ่งของ เมื่อถูกขัดใจ เด็กมีความต้องการ ความเป็นอิสระ ต้องการบอกว่ายากจะทำหรือไม่อยากทำอะไร	จับมือเด็กทันทีเพื่อให้หยุดพฤติกรรมนั้น พร้อมอธิบายด้วยความนุ่มนวลว่า การขว้างปาสิ่งของจะทำให้สิ่งของเสียหาย และพาเด็กไปเก็บสิ่งของนั้นมาไว้ที่เดิม ถ้าเด็กปฏิเสธให้งดการเล่นของเล่นชิ้นนั้นไว้ก่อน ถ้าเด็กสามารถปฏิบัติตามได้ก็ให้คำชมเชย
7. หวงของ ไม่ยอมให้ใครหยิบยืม	เด็กวัยนี้จะหวงของ ผู้ดูแลต้องอธิบายสามารถให้คนอื่นยืมได้ โดยถามเด็กก่อนว่าจะให้เพื่อนยืมไหม เพื่อให้เด็กรู้สึกว่ามีคุณค่า ถ้าเด็กอนุญาตก็ให้ยืมไปในระยะเวลาอันสั้นก่อนแล้วนำมาคืน ครั้งต่อไปค่อยขยายเวลาเพื่อให้เด็กเรียนรู้ว่าเด็กคนอื่นยืมไป

	เดี๋ยวก็เอามาคืน
8. ซื้อมา พบได้ในทุกช่วงวัย เวลาซ่อมทำได้ดี แต่เมื่อต้องแสดงต่อหน้าผู้อื่นไม่สามารถทำได้ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากพ่อแม่ที่ซื้อมา ไม่กล้าพูดกล้าแสดงออก แต่ส่วนหนึ่งเกิดจากเด็กอยู่ในครอบครัวเล็กที่มีเฉพาะพ่อแม่ลูก เด็กบางคนได้รับการช่วยเหลือจากพ่อแม่ตลอด ไม่มีโอกาสได้เล่นกับคนอื่น ทำให้เด็กขาดทักษะทางสังคม ไม่กล้าแสดงออก เนื่องจากพ่อแม่ปกป้องลูกเกินไป	ให้เด็กมีโอกาสได้เล่นกับเพื่อนบ่อยๆ ทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก พ่อแม่จึงดูหรือกำกับการเล่น พยายามอย่ากดดันให้เด็กทำในสิ่งที่เกินวุฒิภาวะและพัฒนาการของเด็ก ฝึกให้เด็กรับผิดชอบงานบ้านง่ายๆ
9. คือ เอาแต่ใจตนเอง เด็กต้องการความต้องการของตนเองจนเกิดความเคยชิน กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่มีน้ำใจ สาเหตุจากพ่อแม่ให้ความรักและความเอาใจใส่ลูกมากเกินไป โดยเฉพาะเด็กที่เป็นลูกคนเล็ก ลูกคนเดียวของพ่อแม่ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนจะทำให้เด็กกลายเป็นคนเห็นแก่ตัวและเอาแต่ใจตนเองโดยไม่มีเหตุผล	เปิดโอกาสให้เด็กมีโอกาสตัดสินใจในการเล่น ทั้งกิจกรรมที่เป็นผู้นำและผู้ตาม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ว่าไม่สามารถยึดถือความคิดของตนเองได้เพียงฝ่ายเดียว รู้จักรอคอย มีกติกาในการเล่นและการทำกิจกรรม เมื่อทำผิดก็มีการลงโทษ

6. กระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

หลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัยควรคำนึงถึงการเรียนรู้ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การเคลื่อนไหวของร่างกาย ฝึกการยืน เดิน วิ่ง จับ ขว้าง กระโดด การเคลื่อนไหวไปในทิศทางต่างๆ ที่เราต้องการ หรือพวกนักกีฬาต่างๆ

2. ภาษาและการสื่อสาร เป็นการใช้อย่างสื่อสารโดยการใช้จริง จากการพูด การฟัง การอ่านและการเขียน เช่น ให้เด็กเล่าสิ่งที่เขาได้พบเห็น ได้ลงมือกระทำ ฟังเรื่องราวต่างๆ ที่เด็กต้องการเล่าให้ฟังด้วยความตั้งใจ เล่านิทานให้ลูกฟังทุกวัน เล่าจบตั้งคำถามหรือสนทนากับลูกเกี่ยวกับเรื่องราวในนิทาน อ่านคำจากป้ายประกาศต่างๆ ที่พบเห็น ให้เด็กได้วาดภาพสิ่งที่เขาได้พบเห็นหรือเขียนคำต่างๆ ที่เขาได้พบเห็น

3. การรู้จักการหาเหตุผล ฝึกให้เด็กเป็นคนช่างสังเกต การเปรียบเทียบ จำแนกแยกแยะสิ่งต่างๆ จัดหมวดหมู่สิ่งของที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน เรียนรู้ขนาด ปริมาณ การเพิ่มขึ้นลดลง การใช้ตัวเลข

4. มิตรสัมพันธ์และจินตนาการจากการมองเห็น ให้เด็กได้สัมผัสวัตถุต่างๆ ที่เป็นของจริง เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ตรง เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง ระยะ ขนาดตำแหน่ง และการมองเห็น สังเกตรายละเอียดของสิ่งต่างรอบตัว เข้าใจสิ่งที่มองเห็นได้สัมผัส สามารถนำสิ่งที่เข้าใจออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

5. ดนตรีและจังหวะ ให้เด็กได้ฟังดนตรี แยกแยะเสียงต่างๆ ร้องเพลง เล่นเครื่องดนตรี ฝึกให้เด็กรู้จักจังหวะดนตรี

6. การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ฝึกให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่นในด้านการช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน เข้าใจผู้อื่น เรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิสัมพันธ์ในสังคมของมนุษย์เป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้และสติปัญญา

7. การรู้จักตนเอง รับรู้อารมณ์ความรู้สึกของตนเอง เข้าใจตนเอง จะทำให้ดูแลกำกับพฤติกรรมตนเองได้อย่างเหมาะสม

8. การปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ

7. กระบวนการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการ ลักษณะ กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นแบบเปิดกว้าง จัดให้มีประสบการณ์ที่หลากหลายโดยให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสนใจหรือให้เด็ก ได้แสดงออกในแนวทางที่เขาสนใจ เรียนรู้แบบปฏิบัติจริงโดยการใช้ประสาทสัมผัสกระทำกับวัตถุด้วยความอยากรู้อยากเห็น ได้ทดลองสร้างสิ่งใหม่ๆ เด็กเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น เด็กได้การเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นกลุ่มเล็กๆและเป็นรายบุคคล การให้เด็กได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นทำให้เด็กได้ตรวจสอบความคิดของตน แต่เมื่อมีปัญหาเด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่ ควรให้เด็กได้เรียนรู้แบบบูรณาการซึ่งเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงเป็นตัวตั้ง มีการเชื่อมโยงหลากหลายสาขาวิชา บทบาทของครูเป็นผู้ให้คำแนะนำเมื่อเด็กต้องการและให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม

การพัฒนาศักยภาพทางสมองของเด็ก ขึ้นกับ อาหาร พันธุกรรม สิ่งแวดล้อมต่างๆ และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีโอกาสดำเนินความคิดอยู่เสมอ ให้เด็กมีโอกาสดำเนินคิดในหลากหลายแบบเช่น คิดแสวงหาความรู้ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดกว้าง คิดไกล คิดเชิงอนาคต คิดนอกกรอบ ผู้ปกครองหรือครูควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ฝึกการคิดอย่างเหมาะสมกับวัย และมีความสุขในขณะที่ฝึก สมองจึงจะพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

จากทบทวนเอกสารดังกล่าว ชุมชนวิจัยเห็นว่าช่วงปฐมวัยจึงเป็นช่วงที่สำคัญยิ่งของชีวิต เพราะเป็นช่วงที่พัฒนาการทุกด้านเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การพัฒนาเด็กในช่วงนี้เป็นการวางรากฐานทางด้านจิตใจ อุปนิสัยและความสามารถ ซึ่งจะมีผลต่ออนาคตของเด็กและของชาติในที่สุด

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดูลยา จิตตะยโสธร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทยได้ศึกษารูปแบบการเลี้ยงดู : แนวคิดของ Diana Baumrind (Diana Baumrind's Parenting Styles) โดยเห็นว่าหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ คือการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง จึงศึกษาแนวคิดของ Diana Baumrind Diana Baumrind (1971)

นักจิตวิทยาชาวอเมริกันแห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย, เบิร์คลีย์ :ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่สนใจศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูอย่างจริงจัง Baumrind ได้เสนอมิติสำคัญในการอธิบายพฤติกรรมของบิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูบุตรว่าประกอบด้วย 2 มิติ คือ 1) มิติควบคุมหรือเรียกร้องจากบิดามารดา และ 2) มิติการตอบสนองความรู้สึกเด็ก จากการผสมผสาน 2 มิติ ทำให้ Baumrind จัดรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเป็น 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ (ควบคุมและตอบสนองความรู้สึกเด็ก) 2) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม (ควบคุมแต่ไม่ตอบสนองความรู้สึกเด็ก) และ 3) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ (ไม่ควบคุมแต่ตอบสนองความรู้สึกเด็ก) ต่อมา Maccoby and Martin (1983) ได้เพิ่มเติมรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบที่ 4 คือ 4) รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง (ไม่ควบคุมและไม่ตอบสนองความรู้สึกเด็ก) จากการประมวลงานวิจัยทั้งในและนอกประเทศพบสอดคล้องกันว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่มีประสิทธิภาพสามารถหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความสามารถในการปรับตัว มีพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม มีความสามารถในการกำกับตนเอง และมีความฉลาดทางอารมณ์ คือ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่

สามิตร บุญทีไธสง (2551) นักศึกษาปริญญาโทสาขารณสุขศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาศุภาพชุมชน ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงดูเด็ก 0 - 5 ปี ของผู้ปกครองบ้านตะกุดเครือปลอก ตำบลจักราช อำเภोजักราช จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกพฤติกรรมกรรมการเลี้ยงดูได้ ดังนี้

1. การส่งเสริมภาวะโภชนาการ พบว่าเด็กส่วนใหญ่ได้ดื่มนมมารดา เพียง 2-3 เดือนอาหารของเด็กส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะเตรียมให้เด็กเองแต่ไม่ค่อยหลากหลาย เด็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยรับประทานผัก แต่ชอบรับประทานขนม ลูกอม น้ำหวานและน้ำอัดลม โดยผู้ปกครองมีส่วนในการสนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าว เด็กในชุมชนมีภาวะโภชนาการปกติ ร้อยละ 78.35

2. การส่งเสริมทันตสุขภาพ พบว่าผู้ปกครองดูแลสุขภาพช่องปาก ของเด็กโดยการแปรงฟัน ส่วนใหญ่จะแปรงเฉพาะช่วงเช้า มีทั้งให้เด็กแปรงเองและผู้ปกครองช่วยเหลือ สุขภาพในช่องปากของเด็กส่วนใหญ่พบว่าฟันน้ำนมผุร้อยละ 53.61 โดยผู้ปกครองมักจะนำเด็ก ไปรับการตรวจรักษาเมื่อเด็กมีอาการปวดฟันและตามทันตบุคลากรนัดหมาย

3. การส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ได้แก่ พัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ ด้านภาษา ด้านสังคมและการช่วยเหลือตนเอง พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ ไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน การส่งเสริมการเล่นของเด็ก ปล่อยให้ไปตามอิสระ การขับกล่อมและการเล่านิทาน พบได้ในบางครอบครัวแต่ไม่สม่ำเสมอ และพบว่าผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุหรือญาติผู้ใหญ่ ทำให้ความผูกพันใกล้ชิดกับบิดามารดาลดลง

4. การดูแลเมื่อเด็กมีภาวะเจ็บป่วยและการป้องกันโรคและอุบัติเหตุ พบว่ามีการดูแลเด็กเบื้องต้นของผู้ปกครอง การดูแลโดยแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งชุมชนมีรูปแบบชัดเจนในการดูแลเด็กเมื่อมีการเจ็บป่วย เด็กทุกคนได้รับวัคซีนครบตามเกณฑ์อายุ แต่สภาพสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสุขภาพในชุมชน ยังเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อและอุบัติเหตุของเด็กได้ง่าย

สำหรับแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมการเล่นของเด็กของผู้ปกครองให้ถูกต้อง จากการสนทนากลุ่ม ควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการเล่นเด็กวัยดังกล่าว แก่ผู้ปกครองเป็นรายครอบครัว การฝึกทักษะต่างๆ ที่พบว่าเป็นปัญหา การส่งเสริมมาตรการทางด้านสังคมและการสนับสนุนขององค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง

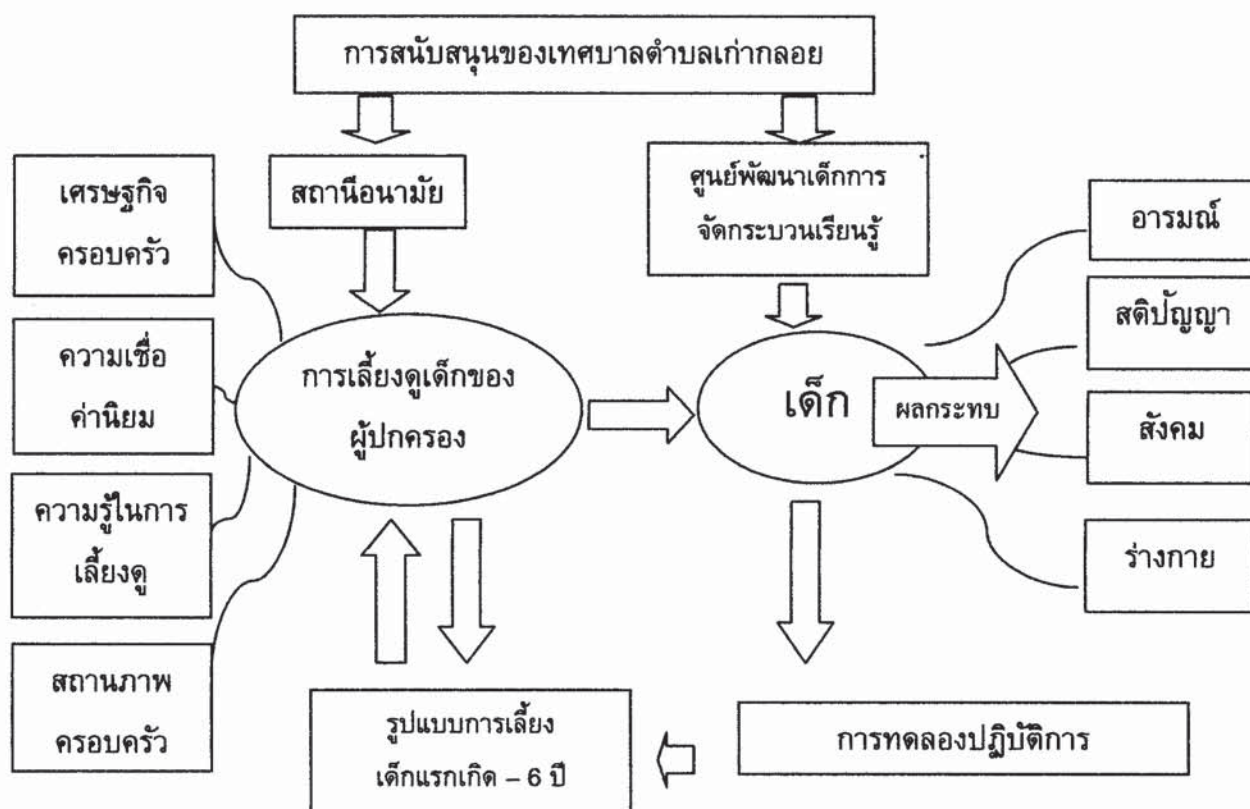
9. กรอบแนวคิด

การวิจัยรูปแบบการเล่นเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสมของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็ก และบ้านทุ่งกุลาพัฒนา ตำบลเก่ากลอย ทำการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาข้อมูลเอกสารเรื่องบริบทชุมชน

ระดับครอบครัวศึกษารูปแบบ วิธีการเลี้ยง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครอง และผลกระทบที่เกิดจากการเลี้ยงดู

ระดับชุมชนศึกษาการจัดการเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการเตรียมความพร้อมเด็กและพัฒนาศักยภาพครูผู้ดูแลเด็กให้มีความรู้ในการพัฒนาเด็กในรอบด้าน นอกจากนี้ยังสนับสนุนงบประมาณร่วมกับกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โดยจัดโครงการไอโอดีนพัฒนาสมองเด็กให้ฉลาด ศึกษาการให้ความรู้แก่หญิงตั้งครรภ์ สร้างภูมิคุ้มกัน ตรวจโภชนาการและพัฒนาเด็ก จัดโครงการศูนย์เด็กอ่อนหวานเพื่อลดการบริโภคหวาน โครงการส่งเสริมงานทันตสาธารณสุขในศูนย์พัฒนาเด็กของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดกิจกรรมทดลองปฏิบัติการเพื่อหารูปแบบการเล่นเด็กที่เหมาะสมกับพื้นที่วิจัย

ผังกรอบแนวคิด

จากกรอบแนวคิดการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นการเน้นที่รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดถึง 6 ปี ที่เหมาะสมของผู้ปกครอง ซึ่งการเลี้ยงดูนั้นอยู่บนฐานของสภาพเศรษฐกิจ ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ในการเลี้ยงดู และสภาพของครอบครัวแต่ละครอบครัว โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลเก่ากลอย และเทศบาลตำบลเก่ากลอย ให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการเลี้ยงดูที่เหมาะสมกับพัฒนาการสมวัยของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา

บทที่ 3

กระบวนการการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนาเด็กให้พร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทีมวิจัยบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนามีกระบวนการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ผู้ปกครองเด็กแรกเกิด - 6 ปี ใน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านขอบเหล็ก หมู่ 5 และบ้านทุ่งกุลาพัฒนา หมู่ 11 จำนวน 85 ครอบครัว
- 2) ผู้ดูแลเด็ก
- 3) เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเก่ากลอย
- 4) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลเก่ากลอย

2. พื้นที่การศึกษา

บ้านขอบเหล็ก หมู่ 5 บ้านทุ่งกุลาพัฒนา หมู่ 11 ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

3. การพัฒนาโจทย์วิจัย

1) ประชุมที่ห้องประชุมร่มไทร เพื่อค้นหาปัญหาของชุมชนพร้อมนำเสนอโจทย์การวิจัย โดยมีทีมที่เข้าร่วมเสนอหัวข้อ ทั้งหมด 4 ทีม ได้แก่ ทีมชุมชนกุดสะเทียน ทีมชุมชนกุดกระสุ้ ทีมโรงพยาบาลนากลาง และทีมเทศบาลตำบลนามะเฟือง โดยทีมกุดกระสุ้ได้เสนอหัวข้อว่า พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครองในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 ศูนย์ ในเขตรับผิดชอบโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านกุดกระสุ้ ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

2) ประชุมประชาคม 7 หมู่บ้าน ทีมวิจัยได้ประชุมทีมเพื่อหาข้อตกลงในการลงพื้นที่เพื่อบอกวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยในครั้งนี้ว่าหมู่บ้านไหนที่ต้องการเข้าร่วมบ้าง โดยแบ่งการประชาคมเป็น 4 จุด คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหนองแวงคำ - บ้านหนองแวงคำ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งกุลาพัฒนา - บ้านขอบเหล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเก่ากลอย - บ้านเก่ากลอย และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกุดกระสุ้ - บ้านกุดกระสุ้ รวมทั้งหมด 7 หมู่บ้านได้เข้าร่วมประชาคมและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการทำวิจัยทั้ง 7 หมู่บ้าน พร้อมให้ผู้ปกครองแต่ละศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเก็บข้อมูลพื้นฐานมานำเสนอที่เทศบาลตำบลเก่ากลอย

3) นำเสนอข้อมูลโจทย์วิจัย ณ เทศบาล ในรูปแบบสภากาแฟ โดยมีทันตแพทย์หญิงวรางคณา อินทโลหิต มาเป็นที่ปรึกษา มีการนำเสนอข้อมูลพื้นฐานและปัญหาของศูนย์เด็กเล็กแต่ละศูนย์

4) ประชุมทบทวนโจทย์วิจัย เนื่องจากโหนดเสนอแนะว่า หัวข้อที่เสนอว่าพฤติกรรมการเล่นของเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของผู้ปกครองในศูนย์เด็กเล็ก 4 ศูนย์ ในเขตรับผิดชอบสถานีนอนามัยบ้านกุดกระสือ พื้นที่ทำวิจัยกว้างเกินไป และจะยุ่งยากในการดำเนินงานวิจัย โหนดจึงเสนอแนะให้ปรับขอบเขตพื้นที่การวิจัยให้แคบลง ทีมวิจัยจึงประชุมกันและได้ข้อสรุปที่จะทำเพียงศูนย์เดียว คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านทุ่งกุลารัษฎา เนื่องจากบทเรียนจากการประชุม พบว่าชุมชนมีความสามัคคี มีความตั้งใจ มีความร่วมมือดี และชุมชนมีความพร้อม ยกตัวอย่างเช่น มีกลุ่มจักสานพื้นคอก กลุ่มเย็บผ้าห่มผ้าสี กลุ่มสตรี เป็นต้น ทีมวิจัยจึงได้ประชุมเพื่อปรับโจทย์วิจัย และได้หัวข้อในการทำวิจัย ดังนี้ “รูปแบบการเล่นของเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสม ของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลารัษฎา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู”

4. การพัฒนาทีมวิจัย

1) ประชุมทีมวิจัย ครั้งแรก วันที่ 24 มกราคม 2554 ประชุมทีมวิจัยเพื่อกำหนดการประชุมและประชาสัมพันธ์ เข้าร่วมประชุม ณ ศาลาประชาคมบ้านทุ่งกุลารัษฎา การประชุมครั้งนี้เป็นเพียงการหารือทำความเข้าใจร่วมกัน จึงได้นัดประชุมอีกครั้งในวันที่ 27 มกราคม 2554 มีทีมวิจัยเข้าร่วมจำนวน 9 คน เวลา 09.00 น. - 12.00 น. มีการนำเสนอข้อมูลการวิจัยและคัดเลือกตัวแทนทีมวิจัยเข้าร่วมอบรมการสร้างเครื่องมือวิจัย

2) อบรมสร้างเครื่องมือวิจัย เพื่อทบทวนแนวคิดกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล ณ ศูนย์เกษตรบ้านกุดร่อง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม วันที่ 23 - 25 กุมภาพันธ์ 2554 ทีมชุมชนวิจัยกุดกระสือเข้าร่วมอบรมจำนวน 9 คน

3) การซักซ้อมทีมวิจัย เพื่อทำความเข้าใจเครื่องมือเก็บข้อมูล มีการประชุมในวันที่ 6 มีนาคม 2554 ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกุดกระสือ มีผู้เข้าร่วมจำนวน 20 คนมีการซักซ้อมและแปลเครื่องมือที่เป็นภาษาไทยให้เป็นภาษาอีสานในการลงพื้นที่ หลังจากนั้นได้แบ่งพื้นที่ในการเก็บข้อมูลของแต่ละทีม

4) อบรมการเขียนรายงานวิจัย (ความก้าวหน้า) วันที่ 6 - 7 ตุลาคม 2554 ณ โรงแรมวังรีสอร์ท อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

- 1) ข้อมูลเอกสาร
- 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้เก็บข้อมูลผู้ปกครองข้อมูลเด็กและวิธีการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี โดยมีทีมวิจัยประกอบด้วย อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ครูที่เลี้ยงศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เจ้าหน้าที่เทศบาล
- 3) การสังเกตพฤติกรรมการเล่น

4) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับบริบทชุมชน การดำรงชีวิตตามวิถีชุมชนในอดีต การเลี้ยงลูกและการเลี้ยงหลานว่าแตกต่างกันอย่างไร โดยทีมวิจัยได้มีการกำหนดกรอบประเด็นเนื้อหา เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกในการวิเคราะห์

5) สันทนากลุ่ม เก็บข้อมูลบริบทชุมชน การเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในสมัยก่อน

6. การเก็บข้อมูล

1) วิธีการเก็บข้อมูล

แบ่งตามเขตรับผิดชอบของทีมวิจัยที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เนื่องจากมีความคุ้นเคย พร้อมทั้งมีข้อมูลประชากรในเขตรับผิดชอบของตน โดย อสม. ที่ดูแลคุ้มทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้สัมภาษณ์หลัก ส่วนทีมวิจัยคนอื่นช่วยสัมภาษณ์เพิ่มเติมและช่วยบันทึกข้อมูล อสม. ที่ดูแลคุ้มประสานงานกับกลุ่มเป้าหมายไว้ล่วงหน้า 2 - 3 วัน พอถึงวันที่กำหนด ผู้นำชุมชนก็ประกาศทางหอกระจายข่าวในตอนเช้าอีกครั้ง

2) การเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลครั้งที่ 1 วันที่ 12 - 13 มีนาคม 2554 เก็บข้อมูลทั้ง 2 หมู่บ้านคือบ้านขอบเหล็ก และบ้านทุ่งกุลาพัฒนา โดยทีมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

เก็บข้อมูลครั้งที่ 2 วันที่ 28 - 29 มีนาคม 2554 เป็นการเก็บข้อมูลยังไม่ครบ เนื่องจากผู้ปกครองกลุ่มเป้าหมายบางคนไม่อยู่บ้าน

เก็บข้อมูลครั้งที่ 3 วันที่ 7 - 9 เมษายน 2554 ทีมวิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนสมัยก่อน เนื่องจากยังได้ข้อมูลไม่ครบสำหรับการวิเคราะห์

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ทีมวิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในด้านข้อมูลบริบทชุมชนบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา ด้านข้อมูลการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ถึง 6 ปี

หลังจากเก็บข้อมูลแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละด้านมาวิเคราะห์แยกเป็นประเด็น เช่น ด้านบริบทชุมชนสมัยก่อน และด้านบริบทชุมชนในปัจจุบัน เพื่อรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเพื่อเขียนวิจัย

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ทีมวิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ในด้านข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศของเด็ก รายได้ของผู้ปกครอง อายุของผู้ให้ข้อมูล อาชีพ ข้อมูลด้านภาวะโภชนาการของเด็ก ข้อมูลด้านพฤติกรรมด้านโภชนาการของเด็ก พฤติกรรมด้านการเล่น โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ร้อยละ

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้จัดเวทีวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่ 1 วันที่ 8 กรกฎาคม 2554 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลเก่ากลอย ทีมวิจัยนำเสนอข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ครั้งที่ 2 วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ศาลา

ประชาคมบ้านขอบเหล็ก โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 45 คน ประกอบด้วย ทันตแพทย์หญิงวรางคณา อินทโลหิต ทีม โหนดพี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลกุดกระสือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คุณครูพี่เลี้ยงเด็ก ผู้ปกครอง และเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์/สรุปการเลี้ยงลูกที่เหมาะสม

บทที่ 4

ผลการศึกษา

โครงการรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ที่เหมาะสมของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. บริบทชุมชน

ที่ตั้ง/อาณาเขต

บ้านขอบเหล็ก หมู่ที่ 5 และบ้านทุ่งกุลาพัฒนา หมู่ที่ 11 เป็นหนึ่งในจำนวน 13 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอนากลาง มีระยะทางห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร

ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป มีลักษณะเป็นที่ลุ่มสลับกับที่ดอน มีแหล่งน้ำธรรมชาติ ไหลผ่านหลายสาย ลักษณะดินส่วนมากเป็นดินร่วนปนทราย ความสามารถในการกักเก็บน้ำทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร

อาณาเขต บ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดเขต บ้านกุดฮู ตำบลนาด่าน อำเภอสวรรคคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู

ทิศใต้ ติดเขต บ้านโนนสะอาด ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ทิศตะวันออก ติดเขต บ้านเก่ากลอย ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ทิศตะวันตก ติดเขต บ้านภูหลวงทอง ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ประชากร

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	ครัวเรือน	จำนวนประชากร			หมายเหตุ
			ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	
1	บ้านขอบเหล็ก	183	365	410	775	
2	บ้านทุ่งกุลาพัฒนา	146	307	317	624	
รวม		329	672	727	1,399	

สภาพทางสังคม

การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา	1	แห่ง
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง

สถาบันและองค์กรศาสนา

วัด/สำนักสงฆ์	2	แห่ง
---------------	---	------

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม

ทางหลวงชนบท	1	สาย
ถนนคอนกรีตเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน	1	สาย
ถนนคอนกรีตภายในหมู่บ้าน	1	สาย

สภาพเส้นทางการคมนาคมเป็นถนนลูกรังในช่วงฤดูแล้งจะเกิดฝุ่นละอองถนนชำรุดเสียหายเป็นหลุมเป็นบ่อ มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูฝน มีสภาพเป็นโคลนตม ทำให้การคมนาคมของประชาชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก เป็นอุปสรรคต่อการเดินทาง การขนถ่ายสินค้าทางการเกษตร และการพัฒนาตำบลในด้านอื่น ๆ แต่เมื่อเดือนมิถุนายน ได้รับงบประมาณจากทางหลวงชนบทในการก่อสร้างถนนคอนกรีต แล้วเสร็จเดือนกรกฎาคมปัจจุบันบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา มีถนนคอนกรีตตลอดสาย

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำห้วยบน	1	สาย
-------------	---	-----

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ฝาย	3	แห่ง
บ่อโยก	1	แห่ง

สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ฤดูกาล คือ ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ อากาศหนาวและมีลมกระโชกแรง อุณหภูมิเฉลี่ย 8- 25 องศาเซลเซียส ฤดูร้อน อยู่ราว เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนจัดและแห้งแล้ง อุณหภูมิสูงถึง 40 องศาเซลเซียส และฤดูฝนอยู่ ปลายเดือนพฤษภาคม

2. ประวัติชุมชน

ประวัติหมู่บ้านขอบเหล็ก

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสและสนทนากับปราชญ์ชุมชนอีก 3 คน คือ นายทองเดือน พิณพงษ์ อายุ 75 ปี นายชม ทายัง อายุ 73 ปี และนายพูน อุดทน อายุ 75 ปี ได้เล่าให้ฟังว่า เมื่อปี พ.ศ. 2467 นายผาง ผิวคำ, นายนวน มหาพรหม, นายแท่น ผิวคำ, นายโน ลมพัด, นายจันทร์ (ไม่ทราบนามสกุล), นายเก่ง (ไม่ทราบนามสกุล), นายจันทร์ลับ (ไม่ทราบนามสกุล), นายพุทธา (ไม่ทราบนามสกุล), นายไพ (ไม่ทราบนามสกุล), นายเคน (ไม่ทราบนามสกุล), นายจวง (ไม่ทราบนามสกุล) มีอาชีพเป็นนายพรานและหมอคู่ได้เดินทางโดยใช้เกวียนมาจากจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดมหาสารคาม มาพบพื้นที่บริเวณบ้านขอบเหล็ก (ชื่อในปัจจุบัน) เห็นว่าเป็นพื้นที่เหมาะแก่การตั้งหมู่บ้าน และได้พบเตาตีเหล็กเก่าๆ อยู่บริเวณนั้น จึงได้ทำพิธีบูชาผีป่า เทวดาให้เป็นพยานในการเสี่ยงทาย จากนั้นจึงเสี่ยงทายโดยสังเกตจากใบไม้ที่หล่นมาจากต้น ถ้าใบไม้คว่ำทำนายว่าพื้นที่จะไม่เหมาะแก่การตั้งที่อยู่อาศัย แต่ถ้าหงายก็สามารถตั้งบ้านเรือนได้อยู่เย็นเป็นสุข ปรากฏว่าสามารถตั้งหมู่บ้านได้ หลังจากเสี่ยงทายเสร็จแล้วทั้งหมดจึงได้ชักชวนญาติพี่น้องอีกจำนวนหนึ่ง รวมกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น ชื่อว่าบ้านขอบเหล็กมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2467 จำนวนหลังคาเรือน 20 กว่าครัวเรือน ปัจจุบันบ้านขอบเหล็กมีประชากรจำนวน 775 คน

ภาพที่ 1 ศาลปู่ตา (ดอนปู่ตา บริเวณที่เสี่ยงทายตั้งหมู่บ้าน)

ประวัติบ้านทุ่งกุลาพัฒนา

บริเวณพื้นที่บ้านทุ่งกุลาพัฒนาในสมัยก่อนมีภูมิประเทศเป็นที่ดอนติดกับพื้นที่บ้านขอบเหล็ก มีต้นไม้ขนาดกลางอยู่บริเวณรอบๆ มีหญ้าขึ้นต่างๆ ไม่รก เป็นพื้นที่ที่ชาวกุลา (เผ่ากุลา) มักมาพักแรมระหว่างทางที่

ไปค้าขาย โดยมีทั้งเดินทางมาค้าขาย มีด ขวาน ดาบ บ้างก็เป็นพ่อค้าไทย (นายฮ้อย) จะมีหลักผูกวัวควาย ได้ใช้เส้นทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านขอบเหล็ก เป็นที่พักแรมและได้ขุดบ่อน้ำสร้าง (บ่อน้ำตื้น) ขุดลึกจากผิวดิน ประมาณ 2 - 5 เมตร ไว้กลางทุ่งกว้าง ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนั้นว่า บ่อกุลา เมื่อบ้านขอบเหล็กมีจำนวนประชากรมากขึ้นจึงแยกหมู่บ้านออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านทุ่งกุลาพัฒนา เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2533 ปัจจุบันบ้านทุ่งกุลาพัฒนา มีประชากร 624 คน

3. ขนบธรรมเนียมประเพณี

ชาวบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลามีขนบธรรมเนียมประเพณีโดยทั่วไปแล้วเหมือนกับชาวไทยอีสานในท้องถิ่นอื่นๆ ในรอบปีจะมีการทำบุญตามประเพณีฮีตสิบสองอย่างเคร่งครัด การทำบุญอาจจะมีการเลื่อนระยะเวลาได้บ้างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความพร้อมของชาวบ้าน มีบุญประเพณีหลักๆ ดังนี้

บุญข้าวจีหรือบุญเดือนสาม เป็นการทำบุญให้ทานข้าวจี จึงเรียกว่าบุญข้าวจี นิยมทำกันอย่างแพร่หลาย เพราะถือว่าได้กุศลเยอะ ทำในช่วงเดือนสาม (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม) โดยเอาข้าวเหนียวมาปั้นทาเกลือ แล้วเอามาจีไฟ พอเหลืองจึงทาไข บุญข้าวจีนี้เรียกว่าบุญเดือนสาม มีประวัติมาแต่พุทธกาลเล่าว่า มีนางปุณณะทาสี เป็นทาสมีฐานะยากจน หลังจากทำงานที่บ้านนายเสร็จแล้วจึงเดินทางไปทำสวน โดยมีปั้นข้าวเหนียวปั้นเดียวรอยเกลือแล้วนำไปจีไฟ ใส่ชายพกไปด้วย ในระหว่างเดินทางไปทำสวนนั้นได้พบพระพุทธเจ้ามาบิณฑบาตร นางลังเลใจว่าจะเอาข้าวจีถวายพระพุทธเจ้าดีหรือไม่เพราะนางเกรงว่าพระพุทธเจ้าจะรังเกียจ เมื่อพระพุทธเจ้าเดินมาใกล้นางจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงเอาข้าวจีมาถวาย พระอานนท์จึงเอาผ้ามาปูให้พระพุทธเจ้านั่งฉันต่อหน้านางปุณณะทาสี และประเพณีบุญข้าวจีจึงได้ถือปฏิบัติมาจนทุกวันนี้

บุญเวส หรือบุญเดือนสี่ เป็นบุญที่มีการเทศน์พระเวส หรือ มหาชาติ เรียกว่าบุญเวส (ผะ-เวต) หนังสือมหาชาติ หรือ พระเวสสันดรชาดก แสดงถึงพระพุทธเจ้าคราวพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรได้สั่งสมบุญบารมีถวายทาน ดังนั้นชาวบ้านจึงถือประเพณีบุญพระเวส เป็นประเพณีทำบุญใหญ่ โดยชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัด หลังจากพระฉันเช้าเสร็จ ชาวบ้านจึงทำสลากเพื่อถวายภัณฑ์เทศน์ โดยเสี่ยงทายว่าในปีนี้อชีวิตจะเหมือนภัณฑ์เทศน์นั้น พระสงฆ์จะเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ให้จบในวันเดียว

บุญสงกรานต์ หรือ บุญเดือนห้า ในช่วงเดือนห้า เป็นช่วงวันสงกรานต์มีวันหยุดติดต่อกันหลายวันชาวอีสานนิยมมาทำบุญเพื่อถวายทานแก่ญาติที่ล่วงลับ มีประเพณีรดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุให้อยู่เย็นเป็นสุข หลังวันสงกรานต์สามวันจะมีพิธีตบปันทาย (ก่อเจดีย์ทราย) อยู่ฝ่ายน้ำล้น พอหมดเดือนห้าจึงก่อเจดีย์ทรายที่วัดแล้วนำพระพุทธรูปที่นำมาสงกรานต์ขึ้นไปบนศาลา

บุญบั้งไฟ หรือบุญเดือนหก การทำบุญเดือนหก เป็นการทำบุญเพื่อขอฟ้าขอฝนจากเทวดา เมื่อถึงฤดูแห่งการเพาะปลูกทำไร่นา โดยเอาขี้เกียจ (ดินประสิว) มาประสมคั่วกับถ่าน โขลกให้ละเอียดเรียกว่าหมื่อ (ดินปืน) เอาหมื่อใส่กระบอกไม้ไผ่อัดให้แน่นแล้วเจาะรูใส่ทางเรียกว่าบั้งไฟ

บุญเข้าพรรษา หรือบุญเดือนแปด เป็นการอยู่ประจำวัดตลอดสามเดือนในฤดูฝนเรียกว่าเข้าวัดสาโดยปกติกำหนดเอาวันแรมหนึ่งค่ำเดือนแปดเป็นวันเริ่มต้น

บุญข้าวห่อประดับดิน หรือบุญเดือนเก้า โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่าญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วจะมารับเอาข้าวที่ห่อไว้ ดังนั้นจึงมีการห่อข้าวปลาอาหารและของเคี้ยวของกินเป็นห่อๆ แล้วเอาไปวางไว้ตามทุ่งนา

บุญข้าวสาก หรือบุญเดือนสิบ ชาวบ้านจะห่อกับข้าวอาหารใส่เป็นห่อๆ มีห่อข้าวใหญ่และห่อข้าวเล็ก (ข้าวสาก) มีคำหมาก คำพลูอยู่บนห่อข้าวเล็ก แล้วนำไปวัด จากนั้นจึงนำห่อข้าวเล็กไปวางไว้ที่ธาตุ (ที่เก็บอัฐิ) แล้วจึงกรวดน้ำ ส่วนห่อข้าวสากที่เหลือก็นำไปวางไว้ที่นาตนเองก่อนเวลาเที่ยง

บุญออกพรรษา หรือบุญเดือนสิบเอ็ด เป็นวันครบกำหนดสามเดือนในการจำพรรษาที่วัด พระภิกษุสงฆ์สามารถออกจากเขตจำกัดไปพักแรมที่อื่นได้เรียกว่า ออกพรรษา ชาวบ้านจะทำบุญ เวียนเทียนรอบอุโบสถจำนวน 3 วัน

บุญกฐิน หรือบุญเดือนสิบสอง เป็นการทำบุญผ้ากฐิน มีกำหนดเวลาในการถวายเพียงหนึ่งเดือนคือ ตั้งแต่ แรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด ถึง ขึ้นสิบห้าค่ำเดือนสิบสอง

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

1) ประเพณีแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานของชาวบ้านปัจจุบันมีลักษณะคล้ายการแต่งงานของชาวอีสานทั่วไป เริ่มด้วยการที่ฝ่ายชายไปขู่ขอฝ่ายหญิง ในวันนั้นก็จะตกลงเกี่ยวกับสินสอดทองหมั้น เงินสินสอดนั้นจะต้องลงท้ายด้วยเลขเก้าเสมอ ซึ่งเชื่อกันว่าจะมีความก้าวหน้า ส่วนวันแต่งงานนิยมกันในเดือน 12 และเดือนยี่มากที่สุด รองลงมาเป็นเดือน 4, 6 หรือ 8 ก็ได้ เมื่อถึงวันแต่งงานฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะแห่ขบวนไปบ้านเจ้าสาวผู้ร่วมขบวนจะถือเสื่อ สาด ที่นอน หมอน ดอกไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย พร้อมทั้งมีการตักลองฟ้อนรำร่วมขบวนด้วย เมื่อถึงบ้านเจ้าสาว น้องฝ่ายหญิงก็จะลงมาล้างเท้าเจ้าบ่าว มีการเผ่าประตุงเงินประตุงทองโดยใช้เข็มขัดหรือสร้อยนาถ ทอง หรือเงิน ปิดกันประตุงเอาไว้เจ้าบ่าวจะต้องให้เงินถึงจะผ่านเข้าไปได้ พร้อมกันนั้นก็จะมีเจ้าภาพผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวมาพูดคุยกับฝ่ายเจ้าบ่าวในทำนองถามไถ่ในเรื่องที่ติงถามเพื่อเป็นเคล็ดพอบเป็นพิธีเสร็จแล้วทั้งเจ้าบ่าวและญาติๆ ก็จะเข้ามาในบ้านเจ้าสาว มีการเปิดขันหมาก (สินสอด) ต่อหน้าเจ้าภาพทั้ง 2 ฝ่าย แล้วจะทำพิธีสู่ขวัญเจ้าบ่าวและเจ้าสาวประมาณ 1 ชั่วโมง จากนั้นญาติของทั้งสองฝ่ายจะผูกแขนให้คู่บ่าวสาว โดยฝ่ายเจ้าบ่าวผูกแขนให้เจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวผูกแขนให้เจ้าบ่าวแล้วนับเงินผูกแขนซึ่งเรียกว่า “ผูกเอาไก่ เอาเขย” เมื่อสู่ขวัญเสร็จญาติฝ่ายเจ้าสาวก็จะมานำเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าห้องหอ โดยทำพิธีอยู่ประมาณ 5 – 10 นาที เมื่อเสร็จพิธีฝ่ายเจ้าสาวก็จะนำของมา “สมมา” พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายเจ้าบ่าวสิ่งของเหล่านั้นได้แก่ เสื่อ ที่นอน หมอน ผ้าไหม ผ้าจีน ผ้า ถ้าฝ่ายเจ้าสาวไม่นำเครื่องสมมาในวันนี้ ก็จะต้องนำมาภายใน 1 เดือน หลังจากวันแต่งงาน สำหรับการแต่งงานชายนิยมไปอยู่บ้านหญิง เว้นแต่บ้านนั้นมีลูกชายคนเดียว หญิงจะไปอยู่บ้านฝ่ายชาย

2) ประเพณีขึ้นบ้านใหม่

ส่วนใหญ่นิยมกระทำกันในเดือน 4 ผู้นำในการขึ้นบ้านใหม่คือ ผู้อาวุโสของบ้านหรือของหมู่บ้าน โดยจะมีการสู่ขวัญ มีขันสู่ขวัญ สิ่งของในขันประกอบด้วย ไข่ เหล้า และข้าวต้ม เมื่อทำพิธีเสร็จก็จะเลี้ยงผู้มาร่วมงาน และรื่นเริงกัน

3) ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

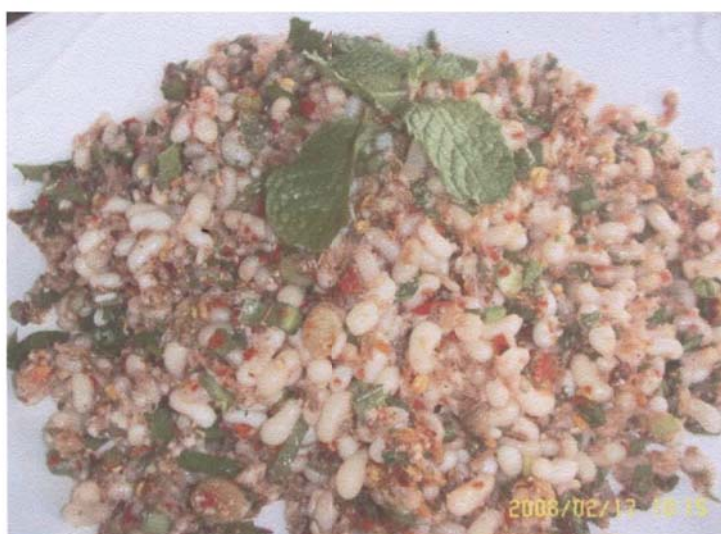
เมื่อมีใครตายในหมู่บ้าน ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าภาพก็จะเชิญญาติพี่น้องให้มาร่วมงาน ผู้ตายจะได้รับการอาบน้ำศพ ตกแต่งศพ จากนั้นก็จะนำลงใส่โลงศพตั้งบูชาที่บ้านประมาณ 3 – 7 วัน ระหว่างที่ตั้งบูชาที่บ้านนั้น เวลากลางคืนผู้ที่มาร่วมงานก็จะเล่นไฟ โฮโล หรือการพนันประเภทอื่นหรืออาจเล่นหมากรูกหมากฮอส และเปิดเพลงเป็นเพื่อนศพ ซึ่งเรียกว่า “จันเฮือนดี” ที่ทำเช่นนี้เพื่อบรรเทาความเศร้าโศกของเจ้าภาพจนกว่าจะถึงวันเผา ผู้ที่มาร่วมจันเฮือนดีนี้จะนำข้าวของ เงินทองมาด้วย เพื่อเอามาช่วยเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ในช่วงเวลาที่ตั้งศพไว้ที่บ้านนั้นก็จะนิมนต์พระมาสวดวันละ 7 รูป ครบทั้ง 3 – 7 วัน ฤกษ์ที่จะเผาได้คือ วันจันทร์ วันพุธ วันพฤหัสบดี วันศุกร์ วันเสาร์ และวันอาทิตย์ ส่วนวันอังคาร วันพระ และวันหนึ่งคำ (หมายถึงปากเดือน เป็นวันเริ่มต้นของแต่ละเดือน) เผาไม่ได้ถึงแม้จะสวดครบแล้วก็ตามจะต้องรอนจนกว่าจะได้ฤกษ์เผา ครั้นเมื่อได้ฤกษ์เผา เวลาประมาณ 13.00 นาฬิกา จะเคลื่อนเอาศพไปเผาเรียกว่า “เอาไปป่า” ก็จะแห่ศพไปป่าช้า โดยมีญาติพี่น้องร่วมขบวน ถือรูปผู้ตาย สาด เสื่อ หมอน ที่นอน ดอกไม้ ธูป เทียน เมื่อไปถึงป่าช้าก็จะมีการสวดศพก่อนอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นก็จะเป็นพิธีเผาศพ

4. วัฒนธรรมครอบครัวอดีต

ในอดีตพื้นฐานของชาวบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลลาพัฒนาเป็นครอบครัวใหญ่ในครอบครัวหนึ่งๆจึงประกอบด้วยสมาชิกไม่น้อยกว่า 20 คน บางครัวเรือนมีมากถึง 30 คน (มีครอบครัวย่อย 4 – 5 ครอบครัว) เป็นระบบผัวเดียวเมียเดียว ไม่นิยมมีภรรยาหรือสามีหลายคน ผู้ที่ได้รับการยอมรับให้เป็นหัวหน้าครอบครัว คือพ่อหรือชายผู้เป็นสามี พ่อและแม่จึงเป็นผู้ที่ให้การอบรมลูก การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำนา ทำไร่ เมื่อถึงฤดูทำนา (ช่วงระหว่างเดือน มิถุนายน – มกราคม) ก็จะช่วยกันทำนา ไม่มีการจ้างแรงงานทำนา โดยชาวบ้านจะออกจากบ้านตั้งแต่ยังไม่สว่าง นำอุปกรณ์เครื่องครวไปด้วย บางครอบครัวที่มีลูกเล็กๆก็จะปลูกให้ตื่น ล้างหน้าไปนา พร้อมพ่อแม่ หากมีลูกที่ยังเดินไม่ได้ก็จะหาบใส่กระบุงไปนาโดยเอาก่อนหินมาถ่วงอีกข้างของไม้คาน การแบ่งหน้าที่กันทำมักจะปรากฏค่อนข้างชัดเจน เด็กผู้ชายพ่อแม่จะหัดไถนา คราด หว่านกล้า เตรียมดิน หาฟืน ก่อสร้างบ้านเรือน ซึ่งเป็นงานที่ต้องออกแรงมากและต้องนำวัวควายไปนาก่อนไปโรงเรียน ส่วนผู้หญิงก็หัดงานบ้าน มีหุงหาอาหาร เตรียมอาหารเลี้ยงครอบครัวในแต่ละวัน ตักน้ำนำข้าวไปสี รดน้ำพืชผักสวนครัว งานทอผ้า ทอเสื่อ เย็บที่นอน ทำความสะอาดเครื่องแต่งกาย ฝึกการเป็นแม่บ้านแม่เรือน

ส่วนการทำมาหากินจะไปหาตามท้องนา เพราะในสมัยก่อนหากมีน้ำก็มีปลา อาหารการกินไม่ต้องซื้อหา เน้นหาอาหารเพื่อดำรงชีวิตเพียงอย่างเดียว มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกันมากกว่าการค้าขาย และจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินตามบ้าน ดังเพลงต่อไปนี้ “พริก มะเขือ ชিং ข่า ตะไคร้ ไม่ควรไปซื้อที่ตลาด ต้องปลูกให้งามเมื่อ ยามมันขาด รับประทานในสวนครัว เลือกหยิบอะไรที่ชอบ จะแกงอะไรก็ไม่ต้องกลัว จะผัดผัดเปิด แกงเผ็ด แกงคั่ว มีผักสวนครัว ไม่มีวันอดตาย”

ส่วนใหญ่อาหารที่กินจะกินอาหารตามฤดูกาลและสัตว์ที่นิยมเลี้ยงเป็นอาหารคือ ไก่ เป็ด เป็นต้น ส่วนอาหารในฤดูฝนจะเป็นปลาเพราะมีจำนวนมาก วิธีการหาปลาก็จะมีการตกเบ็ด ลงข่าย หว่านแห ยกสะดุ้ง (ยกยอ) ใส่ไซ เป็นต้น ปลาที่ได้จะนำมาแปรรูปเป็นอาหาร เช่น ปลาย่าง ปลาแห้ง อีกทั้งในอดีตไม่มีน้ำปลาจึงแปรรูปปลาเป็นปลาร้าเพื่อใช้แทนน้ำปลาเพื่อปรุงแต่งรสชาติของอาหาร โดยวิธีการทำปลาร้าก็จะนิยมใช้ปลาขาว ปลาหมอ ปลาชิว ปลาช่อน และปลากระดี่ นำปลาเหล่านี้มาล้างน้ำให้สะอาด พักตัวปลาให้สะเด็ดน้ำสักครู่ แล้วนำปลากับเกลือมาหมักใส่ไหประมาณ 5 - 6 เดือน หลังจากนั้นก็ปรุงรสชาติของปลาร้าใส่ข้าวเปลือกที่คั่วจนเหลืองและมีกลิ่นหอมตำให้ละเอียดแล้วคนให้เข้ากัน แต่ถ้าอยากให้ปลาร้ามีสีสวยงามน่ารับประทานก็จะใส่น้ำต้มผักกระถินหรือใส่เมล็ดผักกระถินที่คั่วมาตำให้ละเอียดใส่ลงไปหมักไว้อีกประมาณ 1 ปี ก็จะสามารถรับประทานได้ และปลาร้ายังเป็นส่วนผสมที่สำคัญในการตำส้มตำของชาวอีสาน ในฤดูนี้ทุกคนในครอบครัวจะช่วยกันทำนา ส่วนอาหารในฤดูร้อนเป็นช่วงที่ใบไม้เริ่มผลิใบ ไม่ได้ทำนา แต่จะเป็นช่วงที่ผลไม้เยอะ อาหารที่หากินได้ง่าย คือ หน่อไม้ นก หนู ไช้ผดแดง ผักหวาน กุ้งก่า แอ้ จั๊โปม (จิ้งหรีด) จักจั่น เป็นต้น หลังรับประทานอาหารเย็นทุกครัวเรือนจะนิยมนอนเล่นบริเวณชานบ้านเพื่อรับลมเย็น ดูดาว ขณะเดียวกันก็อบรมลูกหลานไปด้วย มีการเล่านิทานที่มีคติสอนใจ

ภาพที่ 2 ก้อยไช้ผดแดง อาหารยอดนิยมอีสาน

ส่วนอาหารในฤดูหนาว ข้าวเริ่มออกรวงเหลืองอร่ามพร้อมที่จะเกี่ยว นก หนู หนูนี้อาจจะอุดมสมบูรณ์ อากาศจะเย็น ในครัวเรือนก็จะก่อกองไฟฟิงในตอนเช้าและพลบค่ำตกทุกวัน ทุกคนในครอบครัวก็จะนั่งรอบวงพุดคุยกันอย่างสนุกสนาน เมนูที่นิยมกินขณะก่อกองไฟก็คือข้าวจี้นำข้าวเหนียวมาปั้นใส่ไม้ให้เป็นรูป จากนั้นใส่เกลือเล็กน้อยมาย่างไฟให้เหลืองหอม รับประทานได้ทันที

การทำนาในสมัยก่อนจะใช้วิธีการลงแขก ไม่มีการจ้างแรงงานเหมือนในปัจจุบัน ที่ดินที่ใช้ทำนาไม่ได้แบ่งให้ลูกแต่ทำนาช่วยกัน พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกเป็นนาปี กว่าที่จะเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จก็ประมาณเดือนสาม เดือนสี่ (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม) โดยนายทองพูล อดทน เล่าว่า **“ในสมัยก่อนได้ผลผลิตเยอะกว่าปัจจุบัน บัญที่ใช้เป็นปุ๋ยจากธรรมชาติ เช่น มูลสัตว์ ใบไม้เน่า ไม่ได้ใช้สารเคมี ยิ่งข้าวที่สร้างไว้ในแต่ละปีจะได้ข้าวอยู่ประมาณหน้าจั่ว เกือบถึงหลังคาอยู่ข้าว ที่หมู่บ้านขอบเหล็กในสมัยก่อน จะมีพิธีสู่ขวัญข้าว ตอนเปิดประตูอยู่ข้าว กระทำในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ในช่วงที่ยังไม่ทำพิธีสู่ขวัญข้าว จะปักข้าวในยุ้งมากินไม่ได้ ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องเตรียมข้าวไว้ให้พอกินในระหว่างที่ยังไม่ได้ทำพิธีสู่ขวัญข้าว หลังจากทำพิธีแล้วจึงเปิดประตูอยู่ข้าวและปักไปกินได้”**

การดำเนินชีวิตในสมัยก่อนเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกันในหมู่บ้าน หากใครจะสร้างบ้านก็จะเตรียมวัสดุอุปกรณ์เช่น เสา หลังคาไว้ให้พร้อมแล้วจึงเกณฑ์เพื่อนบ้านมาช่วยทำบ้านเสร็จภายในวันเดียว เนื่องจากเชื่อว่าจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข วิถีชีวิตแบบเครือญาติ หากบ้านหลังใดมีปลาก็จะแบ่งกันเมื่อหลังอื่นมีผักก็จะแบ่งกัน อาจใช้การแลกเปลี่ยนกันในสมัยก่อนบ้านขอบเหล็กจะมีร้านค้าอยู่ 1 ร้านขายของชำ ส่วนใหญ่จะเป็นของใช้แต่ไม่มีอาหารสดขาย น้ำปลา ผงชูรสก็ไม่มีใช้ส่วนขนมมีขายบ้างส่วนใหญ่จะเป็นขนมที่ทำเองในหมู่บ้าน เช่นขนมพอง ถั่วตัด ถ้าอยากกินของหวานก็จะกินผลไม้สุกที่ปลูกไว้ตามบ้าน ร้านขายเสื้อผ้าไม่ค่อยมีชาวบ้านจึงต้องทอเอง เย็บมือเอง เมื่อจะซักเสื้อผ้า ชาวบ้านก็ใช้หมากหนามแท่ง (ผลของต้นหนามแท่ง) มาซักผ้า ถูตัว เนื่องจากหมากหนามแท่งจะมีฟองเล็กน้อย ทำให้เสื้อผ้าสะอาดกว่าซักในน้ำเปล่า เพราะในสมัยก่อนยังไม่มีผงซักฟอกหรือสบู่ใช้

ภาพที่ 3 ต้นหนามแท่งที่ใช้สำหรับทำความสะอาดเสื้อผ้า

ส่วนชมพูเนื่องจากไม่มีใช้จึงนำน้ำที่แช่ข้าวสารทิ้งไว้ให้ตกตะกอนนำส่วนที่ขุ่นมาต้มกับใบหมี เพื่อระดม เรียกว่าน้ำมวก ส่วนน้ำดื่ม น้ำใช้ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้านจะใช้บ่อน้ำธรรมชาติ โดยเขาคีรอนน้ำที่บ่อ บางคนจึงต้องห่อข้าวไปรอด้วย ส่วนส้วมยังไม่มีใช้จึงอาศัยการขุดหลุมกลบตามที่ลับตาจนกระทั่งมีพระเป็นผู้ริเริ่ม ให้ชาวบ้านทำส้วมฐาน จึงเริ่มมีส้วมใช้ จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2529 จึงมีส้วมครบทุกหลังคาเรือน

ภาพที่ 4 ใบหมีใช้ต้มกับน้ำแช่ข้าวทำน้ำมวก

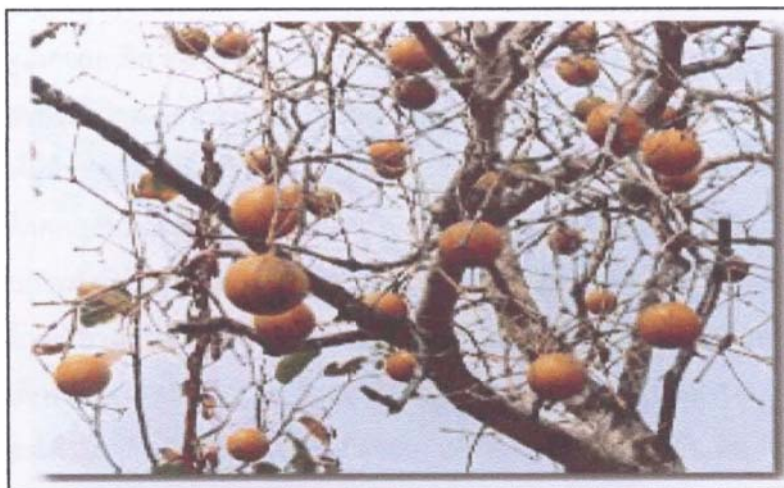
การเดินทางยังใช้การเดินทางเท้าเป็นหลัก หากมีสัมภาระมากก็จะใช้เกวียนในการเดินทางโดยนำวัว ควายมาเทียมเกวียน ตอนกลางคืนก็จะอาศัยแสงสว่างจากกระบอง(ดังภาพที่ 3) ทำมาจากขี้ยาง ซึ่งคนในสมัยก่อนจะต้องไปเจาะต้นยางใหญ่เอาไฟไปเผาให้น้ำยางไหลออกแล้วนำมาผสมกับไม้ขี้ขนดอก (ไม้ที่ผุจนเปื่อย) พอทองเดือนเพ็ญแล้ว เล่าต่อไปอีกว่าหากจะไปทำธุระตอนกลางคืนก็จะเดินไป ถนนก็ไม่มี เดินไปกลางป่าก็อาศัยแสงสว่างจากกระบองจุดไฟไป สมัยก่อนเวทีหมอลำก็จะจุดกระบอง ตั้งไว้ ตรงกลางหน้าเวทีหนึ่งอัน ด้านข้างเวทีอีกสองอัน

ภาพที่ 5 กระบองใช้จุดให้แสงสว่าง

การเรียนหนังสือจะเรียนที่โรงเรียนวัด ตั้งแต่อายุแปดปี ครูสอนโดยใช้กระดานดำ ไม่มีโต๊ะนั่งเขียน นักเรียนจะนั่งเรียนกับพื้น วิชาที่สอน คือ คณิตศาสตร์ สุขศึกษา วิชาภูมิศาสตร์ สังคม พละ วิชาท่องมาตรา โดยมีการเรียน ก ถึง ฮ สระ การประสมคำ ก็อยู่ในวิชาท่องมาตรา ส่วนภาษาไทยเหมือนเช่นในปัจจุบันยังไม่มีสอน ระดับชั้นที่สอนประกอบด้วย ชั้น ป. ชีไก่ ป.1 ป.2 ป.3 ถึง ป.4 ไม่มีร้านขายอาหารเที่ยง บางคนบ้านใกล้ก็กลับมากินบ้าน บางคนบ้านอยู่ไกลต้องห่อข้าวไปกินตอนเที่ยง บางคนที่ไม่ห่อข้าวไปก็อาศัยกินกับเพื่อน เวลาสอนครูจะใช้กระดานดำ นักเรียนจะใช้กระดาชฉนวน พอหมควิชาก็ลบ เขียนวิชาถัดไป ส่วนเวลาสอบครูจะแจกกระดาชเพลลา สมัยก่อนจบ ป.4 ก็เป็นครูได้

การละเล่นสมัยก่อนผู้ชายจะเป็นของเล่นที่ทำมาจากวัสดุที่หาได้เองจากธรรมชาติเช่นต้นกล้วย ผลตุ้มกาก็นำมาทำเป็นล้อรถส่วนตัวถ่วงรถทำมาจากต้นจั่ว ทำใบพัดจากใบมะม่วงหรือทำจากไม้ไผ่ ส่วนเด็กผู้หญิงจะเล่นขายของ ส่วนการเล่นบทบาทสมมติจะเล่นรวมกันทั้งผู้หญิง ผู้ชาย โดยดูจากลักษณะเช่น คนตัวใหญ่เป็นพ่อ เป็นแม่ ตัวเล็กหน่อยก็เล่นเป็นลูกไป

ภาพที่ 5 ผลตุ้มกานำมาทำล้อรถเล่นของเด็ก

ช่วงนั้นมีโรงพยาบาลขนาดเล็กเพียงแห่งเดียวคือที่ตัวจังหวัดหนองบัวลำภู (แต่ก่อนเป็นอำเภอ) การเดินทางลำบาก หากมีคนในบ้านไม่สบายจะใช้ยาเย็น (ยาสมุนไพร) หากเป็นไข้หวัดจะให้กินน้ำอุ่น หากมีอาการไอก็ใช้รากมะเขือขื่นมาฝน เจ็บท้องก็มียารากไม้ ไข้หนักไม้ (ไข้หวัดใหญ่) แต่อาการเจ็บป่วยจะเล็กน้อยๆ เช่นไข้หวัด ก็กินน้ำอุ่นก็หาย ไม่ต้องกินยา ในสมัยก่อนไม่มีการฉีดยาแต่มีการปลูกฝีดาษ โดยอำเภอออกมาฉีดยา ใช้เข็มอันเดียว ต้มฆ่าเชื้อแล้วจึงนำมาใช้

ภาพที่ 6 หมอยาสมุนไพร (ยาฝน ยาเย็น) ในบ้านขอบเหล็ก

5. การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี

5.1 การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ในอดีต (ตั้งแต่ตั้งชุมชนถึงก่อน พ.ศ. 2524)

ช่วงนี้ชุมชนยังมีความเชื่อสำหรับพิธีกรรมการคลอดลูกที่สืบทอด เมื่อผู้ที่จะคลอดปวดท้องญาติๆ ก็จะนำเชือกหรือผ้าผูกให้ผู้ที่จะคลอดโหนเรียกว่า “ชวนถ่วง” ผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือในการคลอดคือ หมอดำแย เป็นผู้ทำคลอดให้ เมื่อเด็กคลอดออกแล้ว หมอดำแยจะเป็นผู้ตัดสายสะดือเด็กเมื่อทำความสะอาดเด็กแล้วผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะนำเด็กมาวางบนกระดังมีผ้ารอง ใสมิด พร้า ขวาน ไร่โดยเอาเคล็ดว่าเมื่อโตขึ้นเด็กจะได้กล้าหาญ หรือใส่สมุดหนังสือไว้เพื่อให้เด็กเฉลียวฉลาด ส่วนรกของเด็กจะห่อด้วยใบตองนำไปฝังใต้บันได และก่อไฟสุ่มอยู่ข้างบนจะสุ่มไฟจนกว่าแม่ของเด็กจะออกจากกรออยู่ไฟ ส่วนสายสะดือของเด็กจะหลุดภายใน 3-4 วัน ซึ่งพ่อแม่ก็จะเก็บไว้ทำยาต่อไป จากนั้นหมอดำแยจะทำพิธี โดยยืนคร่อมตัวเด็ก แล้วสะบัดผ้าถุงใกล้ๆ กับเด็ก พร้อมกับท่อง ดังนี้

ท่อง “กู๊ อู้ก กู คั่นแม่นลูกสุเอาไปมือนี่ กลายมือนี่มือนี่หน้าเป็นลูกกู จ๊ะ” (สามรอบ)

ระหว่างที่หมอดำแยทำพิธีให้กับเด็ก ด้านหมอพราหมณ์ก็จะทำพิธีอยู่ไฟให้กับแม่ พร้อมผูกข้อมือให้แม่ หมอพราหมณ์จะพูด ดังนี้

“ศรี ศรี ฝ่ายเส้นนี้แม่นฝ่ายหมอเฒ่า คุณพระพุทเจ้าปั้นปอนลงมา มีฤทธา ผาแบแพ่ ทรวงพ่อแม่ให้ฝ่ายหนี่ ผูกพายผีกะให้ฝ่าย กูสิไล่ให้สุหนี่ อย่ามาราวีหลานน้อย กูสิไล่ให้สุหนี่ไปจ้อย ด้วยบทบาทพระคาถาว่า สัพพพุทธานุภาเวนนะ สัพพธรรมานุภาเวนนะ สัพพสังฆานุภาเวนนะ สัพพทุกขา สัพพพยา สัพพโรคา วินาศันตุ สัพโสตถิ พาวันตุโน”

ส่วนแม่เด็กก็จะอยู่ไฟ โดยมีวิธีการอยู่ไฟ คือ สมัยก่อนจะนิยมให้ผู้อยู่ไฟอยู่บนกระดานแผ่นใหญ่ ถ้ายกกระดานให้สูงขึ้นแล้วเลื่อนกองไฟเข้าใกล้ๆ หรือเอากองไฟไปก่อไว้ข้างใต้ ก็ได้ โดยมีสามีหรือญาติ เป็นคนดูแลไม่ให้ไฟลุกแรงจนเกินไป และนอกจากจะนอนผิงไฟตลอด ยังดื่มน้ำสมุนไพรสำหรับดื่มและอาบสมุนไพรซึ่ง

ประกอบด้วยแกนต์นมะขาม และฝาง หรือน้ำร้อน อาบน้ำร้อน ห้ามทานของเย็น หรือน้ำเย็น เพราะมีความเชื่อว่าการร้อนจะทำให้ แผลหายดี และทำให้มดลูกแห้งตัวเร็ว เข้าอุ้งเร็ว หญิงที่อยู่ไฟส่วนมากให้กินข้าวกับเกลือ กระเทียมเผา หรือปลาเค็ม เพราะเชื่อว่าร่างกายสูญเสียเกลือแร่ในระหว่างตั้งครรภ์ ส่วนอาหารอย่างอื่นห้ามกิน เพราะเชื่อว่ากินอย่างอื่นจะผิดกรรม (แผลง) การเลี้ยงดูเด็กอ่อนจะให้กินนมพร้อมกับน้ำเปล่าเพราะเชื่อว่าจะทำให้ตาใส ตาไม่เหลือง จะอยู่ไฟประมาณ 7-10 วัน บางคนอยู่ถึง 15 วัน เพื่อให้แม่มีความอบอุ่นแก่ร่างกายและจิตใจ รวมทั้งบรรเทาอาการ ปวดเมื่อย จากการคลอด จะทำให้แม่มีสุขภาพดีในภายหลัง มีนํ้านมให้ลูกกินมดลูกเข้าอุ้งเร็ว ช่วยให้แผลแห้งเร็ว ถ้าในเด็กบางรายที่ร้องไห้ก็จะให้กินข้าวหมก ซึ่งทำมาจากข้าวเหนียวเคี้ยวผสมกับกล้วยที่ตากแดด 2-3 แดด นำมาคลุกกับนํ้านมแม่ แล้วห่อด้วยใบบักเีย (ใบของต้นสบู่ดำ) แล้วนำไปตั้งไฟเพื่อให้ข้าวสุกและเป็นการฆ่าเชื้อโรคที่อาจจะติดมากับข้าวได้ แต่ถ้าเด็กไม่ร้องไห้ก็จะยังไม่ป้อนข้าวจะปล่อยให้ลูกกินนมไปเรื่อยๆ จนกว่าเด็กจะเลิกกินนมเองซึ่งเด็กบางคนก็กินนมจนกระทั่งเข้าโรงเรียนก็มี เมื่อเด็กอายุได้ 1 เดือน ก็จะทำพิธีตัดผมหรือโกนผมไฟ ซึ่งเป็นการตัดผมให้เด็กครั้งแรก โดยให้ผู้เฒ่าผู้แก่หรือญาติผู้ใหญ่ตัดให้เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เด็ก

สำหรับเพลงกล่อมเด็กนั้น ในพื้นที่วิจัยมีเพลงกล่อมเด็ก หลายเพลง เช่น เพลงนอนสาหล่า

“นอนดื้อหล่าหลับตาแม่สิกล่อม เจ้าบ่นอนบให้กินกล้วย แม่ไปห้วยหาซ่อนปลาปู เก็บผักตี๋มาใส่แกงเห็ด ไปใส่เปิดเอาปลาซ่อนใหญ่ อย่าร้องไห้แม่วังโงสิจิกตา เจ้านอนซ่าแม่วังโงสิจิกท่า เจ้านอนค้ำแม่วังโงสิจิกกัน

ดิง ลิง ดิง ลิง ดิง ลิง ลิง ลูกแก้วนอนนานาพ่อ ลิงลูกแก้วกินแล้วจ้งนอน ดิง ลิง ดิง ลิง ดิง ลิง ดิง ลิง ตกส่าง หางชันจ้งดิง ตกกันคุ อย่าชักกลางคืน ชักกลางคืนย่านเลื่อมาพ่อ ชีมือเข้า ย่านแม่วเป่ามาเห็น ยามกลางเวณจ้งชีจ้งเหยี่ยว เอ้อ เฮอ เออ เฮอะ เอ้อ เฮอะ เออ... นอนสาหล่าหลับตาแม่สิกล่อม”

สมัยนั้นสถานที่สำหรับเด็กเล่นคือ ลานวัด ทำให้เด็กได้ใกล้ชิดกับพระ พระก็จะคอยอบรมสั่งสอนธรรมะ หรือเล่านิทานแฝงคติธรรม ได้เรียนรู้บุญประเพณีต่างๆ ทำให้เด็กได้เรียนรู้จริยธรรม สิ่งใดถูก สิ่งใดเหมาะสม เช่น ถ้าเด็กด่าพ่อด่าแม่ ตายไปจะเป็นเปรต พอตกเย็นหลังจากที่กินข้าวเย็นเสร็จแล้วก็จะมานั่งคุยกันที่ชานบ้าน ผู้เฒ่าจะเล่านิทานให้เด็กฟัง เช่นเรื่อง จำปาสีต้น (ถ้ามีลูกสีคน) หรือเรื่อง นางสิบสองซึ่งเข้ากับยุคสมัยนั้นที่นิยมมีลูกมาก หากลูกคนใดดื้อ ไม่เชื่อฟังก็จะเอาไปปล่อยป่า ทำให้เด็กกลัว จึงไม่ดื้อ

ในสมัยก่อนของเด็กเป็นของที่มี/ผลิตจากธรรมชาติ ไม่มีสื่อโทรทัศน์ให้เห็น เด็กจึงเชื่อฟังพ่อแม่ และรู้จักการทำงาน เด็กในสมัยก่อนจึงไม่มีปัญหา

5.2 การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ตั้งแต่ปี 2524 ถึงปัจจุบัน

เมื่อปี พ.ศ. 2524 เริ่มมีไฟฟ้าเข้ามาในชุมชนและมีการตัดถนนลูกรังที่กว้างขึ้นทำให้บ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลารัฒนามีความสะดวกสบายมากขึ้น มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เกิดกระแสทุนนิยม ทำให้ชาวบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลารัฒนาเปลี่ยนจากครอบครัวใหญ่กลายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีการทำเกษตรกรรมเพื่อการค้าการขาย ได้แก่ ปลูกผักขายส่ง ปลูกข้าวโพด ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกเห็ด และเมื่อ 2 ปี ที่

ผ่านมามีโรงงานน้ำตาลมาตั้งในเขตอำเภอนากลาง ทำให้เกษตรกรหันมาทำไร่อ้อยกันมากขึ้น โดยการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำนา รวมทั้งป่าหัวไร่ปลายนาที่ถูกตัดออกเพื่อมาปลูกอ้อย อีกทั้งพ่อหรือแม่หรือทั้งพ่อและแม่ต้องไปทำงานต่างจังหวัด รับจ้างเซ็นผักที่ตลาดสี่มุมเมืองและตลาดคลองเตย

ปัจจุบันมีหน่วยงานด้านสาธารณสุขเพิ่มมากขึ้นเริ่มมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลใกล้บ้าน โรงพยาบาลประจำอำเภอ คลินิกเอกชน ทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกในการเข้ารับบริการเพิ่มมากขึ้น การเดินทางไปรับบริการก็สะดวกกว่าแต่ก่อน หน่วยงานด้านสาธารณสุขเข้ามาดูแลด้านการวางแผนครอบครัวทำให้สามารถควบคุมอัตราการเพิ่มของประชากรได้กว่าแต่ก่อน (เนื่องจากสมัยก่อนไม่มีการคุมกำเนิดแต่ละครอบครัวจึงมีลูก 9 – 10 คน) ปัจจุบันแต่ละครอบครัวจะมีลูก 1 – 2 คนเท่านั้น ส่วนใหญ่เมื่อแม่คลอดลูกได้ประมาณ 2 – 3 เดือนก็จะไปทำงานต่างจังหวัด เนื่องจากมีความต้องการอยากไปทำงานหาเงิน ทำให้ภาระการเลี้ยงดูเด็กตกอยู่กับปู่ย่า ตายาย ซึ่งเวลาเลี้ยงดูหลานมักจะตามใจเด็ก หลานอยากได้อะไรก็ซื้อให้ ประกอบกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น หลานข้างบ้านมีของเล่น ก็อยากให้หลานตัวเองมีเหมือนคนอื่น โดยไม่ได้ถามว่าหลานอยากได้หรือไม่ ของเล่นบางอย่างที่ซื้อมาให้เด็กเล่นไม่มีประโยชน์ เช่น ดาบ ปืน ทั้งยังไม่ช่วยเสริมพัฒนาการเด็ก ผู้ปกครองไม่ทราบว่าการให้ของเล่นแบบใดที่จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็กดีขึ้น หากปู่ย่าตายายไม่ซื้อของเล่นให้ พ่อแม่เด็กที่ส่งเงินมาก็จะต่อว่าที่ไม่ตามใจลูก หลายครั้งที่ลูกแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เช่น พุดไม่เพราะ ว่าเป็นผู้ใหญ่ พ่อแม่ก็จะหัวเราะและไม่ได้ว่ากล่าวตักเตือนลูก เด็กจึงไม่รู้ว่าพฤติกรรมที่แสดงออกนั้นไม่ถูกต้อง เด็กบางคนเวลาอยู่บ้านเป็นเด็กดีเชื่อฟังผู้ใหญ่แต่พอออกไปเล่นกับเพื่อนได้ยืนเพื่อนด่าหรือพุดไม่เพราะ ก็จ๋ามาพุด บางบ้านก็เลี้ยงลูกหลานแบบเด็กจ๋อแก้ว คือปล่อยให้เด็กดูทีวีทั้งวันด้วยเหตุผลที่ว่าต้องทำงานไม่มีเวลาอยู่กับลูก ส่วนเรื่องการทำมาหากินของเด็กส่วนใหญ่จะกินอาหารตามท้องตลาด ตามรถขายเร่ อาหารจะเป็นจำพวก ปิ้งไก่ ปิ้งตับไก่/หมู ปิ้งหมู ไข่ปิ้ง ปิ้งปลา ไก่ทอด เป็นต้น

ภูมิหลังของเด็ก

จากการศึกษาข้อมูลของเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลารัฒนา จำนวน 101 คน คิดเป็น 85 ครอบครัว เป็นเพศชาย จำนวน 50 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 51 คน พบว่ามีพัฒนาการสมวัย จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 97.03 ภาวะโภชนาการปกติ ร้อยละ 90.10 เด็กรับประทานนมจืด จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 87.70 ในหนึ่งวันเด็กจะรับประทานนมเฉลี่ย 2 กล่องต่อวัน จำนวน 43 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 50.59 ในค่าใช้จ่ายในการซื้อขนมพบว่าเด็กส่วนใหญ่กินขนมวันละ 10 บาท จำนวน 42 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 49.41 โดยขนมที่กินเป็นประจำ รสเค็ม จำนวน 48 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 56.47 ส่วนการละเล่นของเด็กพบว่าส่วนใหญ่เด็กจะเล่นกับเพื่อน จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 64.36 โดยเด็กผู้หญิงเล่นตุ๊กตา จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 34.65 เด็กผู้ชายจะเล่นปืน ดาบ จำนวน 31 คนคิดเป็นร้อยละ 30.70 เด็กดูทีวี จำนวน 78 คน คิด

เป็นร้อยละ 77.23 โดยดูทีวีเฉลี่ยวันละ 1 ชั่วโมง จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 47.43 สถานที่เลี้ยงเด็ก เด็กจะเลี้ยงที่บ้าน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 45.55 โดยอาศัยอยู่กับพ่อแม่ คิดเป็นร้อยละ 58.42 จำนวนการมีบุตร ส่วนใหญ่บุตร 2 คนจำนวน 41 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 48.23 ดังแสดงในตาราง

ตาราง 1 จำนวนร้อยละ ตามลักษณะประชากร

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	50	49.50
หญิง	51	50.50
อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระหว่าง 0 - 1 ปี	19	18.82
ระหว่าง 1 - 3 ปี	28	27.72
ระหว่าง 3 - 6 ปี	54	53.46
สถานที่เลี้ยงเด็ก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	29	28.71
โรงเรียน	26	25.74
บ้าน	46	45.55
ปัจจุบันเด็กอาศัยอยู่	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พ่อแม่	59	58.42
ปู่/ย่า	9	8.91
ตา ยาย	33	32.67
ภาวะโภชนาการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โภชนาการปกติ	91	90.10
โภชนาการขาด	9	8.91
โภชนาการเกิน	1	0.99

ด้านพัฒนาการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สมวัย	98	97.03
ไม่สมวัย	3	2.97
จำนวนการมีบุตร	จำนวน (ครอบครัว)	ร้อยละ
1 คน	35	41.17
2 คน	41	48.23
3 คน	9	10.60
ชนิดของนม (ครอบครัว)	จำนวน (ครอบครัว)	ร้อยละ
รสหวาน	13	15.30
รสจืด	72	84.70
ประมาณการดื่มนม/วัน	จำนวน (ครอบครัว)	ร้อยละ
1 กล่อง	11	12.94
2 กล่อง	43	50.59
3 กล่อง	20	23.52
4 กล่อง	11	12.95
กินขนม/วัน	จำนวน (ครอบครัว)	ร้อยละ
ไม่กินขนม (เนื่องจากอายุยังไม่ถึง 1 ขวบ)	4	
5 บาท/วัน	13	15.30

10 บาท/วัน	42	49.41
20 บาท/วัน	26	35.29
ประเภทของขนม	จำนวน (ครอบครั้ว)	ร้อยละ
หวาน	33	38.82
เค็ม	48	56.47
ไม่กินขนม (เนื่องจากอายุยังไม่ถึง 1 ขวบ)	4	4.71
การละเล่นของเด็ก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เล่นคนเดียว	36	35.64
เล่นกับเพื่อน	65	64.36
การละเล่น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตุ๊กตา	35	34.65
ปิ่น ดาบ	31	30.70
รถแข่ง	12	11.88
ตัวต่อ	23	22.77
การดูโทรทัศน์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดู	78	77.23
ไม่ดู	23	22.77
ระยะเวลาในการดูทีวี	จำนวน (คน)	ร้อยละ
30 นาที	27	34.63
1 ชั่วโมง	37	47.43
2 ชั่วโมง	7	8.97

3 ชั่วโมง

7

8.97

6. รูปแบบการเลี้ยงดูที่พบในพื้นที่ศึกษาวิจัย

จากข้อมูลการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก 0 - 6 ปี ของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา พบว่าสามารถจัดรูปแบบพฤติกรรมการเลี้ยงดูของผู้ปกครองได้ เป็น 4 แบบ ดังนี้

6.1 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบเอาใจใส่ หรือ การเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตย

จากการวิจัยพบว่าเด็กที่ผู้ปกครองเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีจำนวน 47 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 55.29 ซึ่งบางครอบครัวไม่ได้เรียนหนังสือแต่สามารถเลี้ยงลูกได้อย่างเหมาะสม จำนวน 2 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 4.26

การเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตยนั้น พ่อแม่จะต้องเป็นคนใจกว้าง มีเหตุผล ถ้าลูกทำผิดก็จะตักเตือนและอบรมสั่งสอน หากจะลงโทษลูกก็จะชี้แจงความผิดก่อน และไม่ลงโทษด้วยอารมณ์ พร้อมทั้งให้โอกาสลูกที่จะชี้แจงเหตุผลของตนด้วย การเลี้ยงดูลูกแบบนี้พ่อแม่จะไม่เข้มงวดเกินไปและขณะเดียวกันก็ไม่ปล่อยลูกจนเกินไป ถ้าครอบครัวหรือสมาชิกมีปัญหาอะไรก็จะช่วยกันแก้ปัญหา พ่อแม่จะไม่ถือว่าลูกเป็นเด็กเล็กๆ ตลอดเวลา แต่จะให้ลูกมีโอกาสแสดงความสามารถและยอมรับในเหตุผลของลูก ถ้าเห็นว่า เป็นเหตุผลที่ดี การเลี้ยงดูลูกแบบนี้ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ เช่น เด็กจะมีสุขภาพจิตดี มีวินัยในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าตัดสินใจกล้าจะกระทำในสิ่งที่ถูกที่ควร รับฟังเหตุผลของผู้อื่นและ ทำตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม

6.2 รูปแบบการเลี้ยงดูแบบเผด็จการหรือการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม เป็นการเลี้ยงดูที่ควบคุมแต่ไม่ตอบสนองความรู้สึกเด็ก

พบว่าผู้ปกครองมีการเลี้ยงดูแบบเผด็จการ จำนวน 18 ครอบครัว จากจำนวน 85 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 21.18 ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้เลี้ยงดูขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก เพราะส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ทำให้ไม่มีความรู้ในการเลี้ยงลูกที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก ประกอบกับมีลูก/หลานเพียง 1 คน จึงตั้งความหวังไว้สูง ต้องการความสมบูรณ์แบบของชีวิต พ่อแม่ผู้ปกครองจึงกำหนดให้ลูกหลานทำตามที่ตนเองคิด

การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ เป็นการเลี้ยงดูซึ่งผู้เลี้ยงดูมีความคิดเห็นว่า ลูกๆ ควรเชื่อฟังผู้ใหญ่อย่างสิ้นเชิงไม่ควรโต้แย้งหรือแสดงความคิดเห็นใดๆ สิ่งผู้ใหญ่หรือพ่อแม่สั่งให้ทำต้องเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอลูกๆ มีหน้าที่รับคำสั่งและทำตามคำสั่งเท่านั้น เมื่อใดที่ลูกกระทำผิดในสายตาของพ่อแม่แล้ว ก็จะได้รับการดุด่า ว่ากล่าว และถูกลงโทษทันที การตัดสินใจว่าลูกทำถูกหรือผิดเป็นความคิดเห็นของพ่อแม่แต่เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากผู้เลี้ยงดูมีความเชื่อว่าตนเองอาบนำร้อนมาก่อนลูก ย่อมรู้อะไรดี - ชั่วมากกว่า ลูกจึงต้องเชื่อฟังคำสั่งเท่านั้น โดยพ่อแม่เชื่อว่าการเลี้ยงลูกเช่นนี้ ทำให้ลูกมีระเบียบวินัย วุ่นนอนง่ายและเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

การเลี้ยงลูกแบบเผด็จการ เป็นวิธีที่ไม่เหมาะสมกับโลกยุคปัจจุบันทั้งนี้เพราะไม่ว่าเด็กหรือ ผู้ใหญ่ต่างมีความคิดและเหตุผลเป็นของตนเองทุกคนย่อมไม่ต้องการ ให้ผู้อื่นมาบังคับหรือสั่งให้ปฏิบัติตามที่ผู้อื่นต้องการทุกกรณี นอกจากนี้ยังไม่ช่วยสร้างเสริมความคิดในการเป็นพลเมือง ของชาติตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับผลที่เกิดขึ้นโดยตรงกับลูกที่พ่อแม่เลี้ยงดูตามแบบเผด็จการพบว่าเมื่อลูกเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วอาจจะมีนิสัยที่ไม่สมควรเกิดขึ้น เช่นอาจทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าวเผด็จการเหมือนพ่อแม่ ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ต้องคอยรับฟังคำสั่งจากผู้อื่นก่อน ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

6.3 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบตามใจ หรือแบบคุ้มครองเกินไป เป็นการเลี้ยงดูไม่ควบคุมแต่ตอบสนองความรู้สึกเด็ก

จากการวิจัย พบว่าเด็กที่มีการเลี้ยงดูแบบคุ้มครองเกินไป จำนวน 9 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 10.58 ซึ่งเป็นผลมาจากครอบครัวมีบุตร 1 คน เป็นลูกที่ได้เพศตามที่พ่อแม่ต้องการ หรือเป็นลูกคนสุดท้อง ทำให้พ่อแม่คุ้มครองปกป้องลูกตลอดเวลา ซึ่งโดยธรรมชาติของเด็กจะแสดงพฤติกรรมอยากรู้อยากเห็นแต่พ่อแม่จะคอยห้าม เช่น พ่อแม่เห็นเด็กเล่นดิน ก็กลัวว่าลูกจะสกปรก หากจะให้ลูกไปเล่นกับเพื่อนก็กลัวว่าเด็กคนอื่นจะรังแก ไปเล่นน้ำก็กลัวลูกเปียก จะไม่สบาย

เป็นธรรมดาที่พ่อแม่ทุกคนย่อมมีความรักและห่วงใยลูกของตน แต่พ่อแม่บางคนอาจจะทุ่มเทความรักความเอาใจใส่เป็นพิเศษแก่ลูกบางคนหรือบางกรณี เช่น การมีลูกคนเดียว ลูกคนแรก ลูกคนสุดท้อง หรือลูกที่มีเพศอย่างที่ตนรอคอยมานาน การเลี้ยงดูลูกแบบนี้ พ่อแม่จะดูแลเอาใจใส่ลูกทุกอย่างก้าว ไม่ว่าจะเป็นการกิน การนอน หรือการกระทำใดๆ จะอยู่ในสายตาของพ่อแม่เสมอ พ่อแม่จะเห็นลูกเป็นเด็กเล็กๆ ที่ต้องดูแลตลอดเวลา และไม่ยอมให้ลูกพบกับความยากลำบากไม่ว่ากรณีใดๆ การเลี้ยงดูลูกตามแบบนี้เรียกว่า แบบคุ้มครองเกินไป หรือ ชาวบ้านเรียกกันว่าแบบไขนินทิน คือต้องดูแลประคับประคองทุกฝีก้าวนั่นเอง

การเลี้ยงดูแบบคุ้มครองเกินไปนั้นจะเห็นว่ายังไม่ค่อยเหมาะสมนัก ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ไม่อยากให้ใครมาวุ่นวายกับชีวิตของตนเองมากเกินไป แม้ว่าคน ๆ นั้นจะเป็นพ่อแม่หรือมีความรัก ความห่วงใยต่อตนมากเพียงไรก็ตาม เป็นความจริงที่ว่าพ่อแม่ทุกคนรักและห่วงใยลูก แต่การแสดงออกของความรักและความห่วงใยควรอยู่ในขอบเขตของความพอดี การเลี้ยงดูแบบนี้ในช่วงแรกๆ ลูกอาจจะมีความพอใจ อบอุ่นที่พ่อแม่รักและเอาใจใส่ตนเองแต่ต่อมาลูกอาจจะรู้สึกอึดอัดที่พ่อแม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับชีวิตเขาทุกฝีก้าว การเลี้ยงดูลูกแบบนี้จะส่งผลเสียแก่เด็กหลายประการ เช่น เด็กจะกลายเป็นคนขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่อดทนต่อความยากลำบาก ไม่ต่อสู้ชีวิต ไม่กล้าตัดสินใจ จิตใจอ่อนแอ คอยแต่จะพึ่งพาผู้อื่นตลอดเวลา ทำให้ลูกกลายเป็นเด็กไม่รู้จักโต ส่งผลให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ยาก มีปัญหาในการปรับตัว อาจมีบุคลิกภาพแปรปรวนหรือเป็นโรคจิตโรคประสาทได้ในที่สุด

6.4 รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบทอดทิ้ง หรือการเลี้ยงดูลูกแบบปล่อยปละละเลย เป็นการเลี้ยงดูที่ไม่ควบคุมและไม่ตอบสนองความรู้สึกเด็ก

จากการวิจัย พบว่าผู้ปกครองมีการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย จำนวน 11 ครอบครัว จากจำนวนทั้งสิ้น 85 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 12.94 ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ผู้เลี้ยงดูขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็ก เพราะพ่อแม่

ผู้ปกครองส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ไม่มีความรู้ในการเลี้ยงลูกที่ส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก ส่วนพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน มักจะให้อิสระแก่ลูกมากเกินไป ไม่เอาใจใส่ลูกเท่าที่ควรทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่นส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมที่ยึดตนเองเป็นใหญ่ ก้าวร้าว เจ้าอารมณ์ เห็นแก่ตัว ชอบข่มคนอื่น

ครอบครัวมีการเลี้ยงดูปล่อยปละละเลยที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับแบบเผด็จการ คือปล่อยให้ลูกมีอิสระที่จะทำอะไรตามใจตัวเอง ลูกจะทำผิดหรือทำถูกพ่อแม่ก็ไม่สนใจสั่งสอนอบรม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพ่อแม่บางคนมีภารกิจในการทำมาหาเลี้ยงชีพรัดตัวเกินไป จนไม่มีเวลาพอที่จะเอาใจใส่ลูกอย่างใกล้ชิดได้ การเลี้ยงดูลูกแบบปล่อยปละละเลยนี้เกิดได้ทั้งกับครอบครัวที่ร่ำรวย และครอบครัวที่ยากจน เนื่องจากในบางครั้งพ่อแม่ไม่มีเวลาในการเอาใจใส่ ใกล้ชิดลูก จึงอาจขดเขยให้ลูกโดยการให้เงินลูกใช้ตามความพอใจ คบเพื่อนแบบใดก็ได้ และดำเนินชีวิตตามความต้องการของลูกเอง ซึ่งการเลี้ยงลูกแบบปล่อยปละละเลยนั้น ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วบางคนอาจคิดว่าเป็นวิธีการที่ดี เพราะได้ให้เด็กมีอิสระเสรีภาพในการทำอะไรๆ ตามที่ตนเองต้องการได้ แต่ความเป็นจริงการเลี้ยงดูลูกแบบนี้ก่อให้เกิดผลร้ายต่อตัวเด็กเอง และต่อสังคมมากกว่าเกิดผลดี ทั้งนี้เพราะ คนเรากว่าที่จะเติบโตเป็นคนดี รู้จักสิ่งที่ถูกและผิด รู้จักว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำนั้น ต้องได้รับการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่ในการตัดสินใจสิ่งที่ถูกที่ควรและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก ครอบครัวที่เลี้ยงลูกแบบปล่อยปละละเลย จะส่งผลให้เด็กมีนิสัยไม่ดีหลายประการ เช่น การเอาแต่ใจตนเอง ขาดระเบียบวินัย ขาดความมีสัมมาคารวะ ขาดความรับผิดชอบ เป็นต้น และถ้าครอบครัวใดให้เงินลูกไว้ใช้จ่ายตามความพอใจด้วยแล้ว ลูกมักจะไม่เห็นคุณค่าของเงิน และอาจส่งผลกระทบต่อเด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น การคบเพื่อนที่ไม่ดี การไปมั่วสุมในสถานที่ไม่สมควร ตลอดจนอาจเป็นสาเหตุของการติดยาเสพติดได้

ตาราง 2 แสดงจำนวนเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูทั้ง 4 แบบ

รูปแบบการเลี้ยงดู	จำนวน (ครอบครัว)	ร้อยละ
การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ	18	21.18
การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย	11	12.94
การเลี้ยงดูแบบคุ้มครองเกินไป	9	10.58
การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	47	55.29
รวมทั้งสิ้น	85	100

จากตารางที่ 2 แสดงจำนวนเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูทั้ง 4 แบบพบว่าในพื้นที่วิจัยจะมีรูปแบบการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมากที่สุด จำนวน 47 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 55.29 รองลงมาคือการเลี้ยงดูแบบเผด็จการ จำนวน 18 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 21.18 การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย จำนวน 11 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 12.94 และการเลี้ยงดูแบบคุ้มครองเกินไปจำนวน 9 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 10.58

ตาราง 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับอาชีพของผู้ปกครอง

รูปแบบการเลี้ยงดู	อาชีพของผู้ปกครอง (ผู้ดูแลหลัก)						
	จำนวน	ทำนา	ร้อยละ	รับจ้าง	ร้อยละ	รับราชการ	ร้อยละ
ปล่อยปละละเลย	11	8	72.73	3	27.27	0	0.00
เผด็จการ	18	15	83.33	3	16.67	0	0.00
คุ้มครองเกินไป	9	7	77.78	2	22.22	0	0.00
ประชาธิปไตย	47	32	68.09	14	29.79	1	2.13
รวม	85	62	72.94	22	25.88	1	1.18

จากตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับอาชีพของผู้ปกครอง พบว่าความจนในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ โดยทุนนิยมเชื่อว่า ความยากจน คือ การไม่มีทรัพย์สิน ไม่มีรายได้ รวมทั้งการเป็นมนุษย์ที่ด้อยคุณภาพ

และในปัจจุบันชาวบ้านต้องการกลบเกลื่อนความยากจนจึงหันไปนิยมความทันสมัยตามแบบคนรวยและประเทศตะวันตก จนเกิดการกู้หนี้ยืมสินเพื่อลงทุนประกอบอาชีพ การไปทำงานในเมืองใหญ่ และการบริโภคตามความจำเป็น สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงความยากจน ทำให้มีสุขภาพทรุดโทรม ครอบครัวแตกแยกจากกัน มีหนี้สินซึ่งเป็นชีวิตที่ไม่มีความสุขเสมือนเป็นวัตถุที่วิ่งไปบนสายพานการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม ทั้งยังตกอยู่ในภาวะไร้คุณค่าความเป็นมนุษย์ ไร้ตัวตนที่จะกำหนดชีวิตของตนเองทำได้เพียงผลิตและบริโภค ยิ่งกว่านั้นยังต้องขาดรากเหง้า ภูมิปัญญา วัฒนธรรมของตนเอง เพื่อยอมรับความเป็นสากลเข้ามาแทนที่ จึงทำให้ไม่มีองค์ความรู้ในการเลี้ยงดู และจากตารางพบว่าผู้ปกครองประกอบอาชีพทำนาที่เลี้ยงดูลูกได้เหมาะสมมีจำนวน 32 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 51.62 และผู้ปกครองเลี้ยงดูไม่เหมาะสมมีจำนวน 30 ครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 48.38 ดังนั้นแม้จะเป็นชาวนา ก็เลี้ยงลูกให้ได้ดีถ้ามีความรักและความเข้าใจในการเลี้ยงดู

ตาราง 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับรายได้

รูปแบบการเลี้ยงดู	รายได้ของครอบครัว/เดือน						
	จำนวน	1,000 - 5,000 บาท	ร้อยละ	5,001- 10,000 บาท	ร้อยละ	มากกว่า 10,000บาท	ร้อยละ
ปล่อยปละละเลย	11	11	100.00	0	0.00	0	0
เผด็จการ	18	15	83.33	3	16.67	0	0
คุ้มครองเกินไป	9	6	66.67	3	33.33	0	0
ประชาธิปไตย	47	33	70.21	10	21.28	4	8.51
รวม	85	65	76.47	16	18.82	4	4.71

จากตารางที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับรายได้ของครอบครัว พบว่า แม้ครอบครัวที่มีรายได้น้อยคือตั้งแต่ 1,000 – 5,000 บาท จำนวน 33 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 50.77 ก็ยังเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตยได้ ในขณะที่ครอบครัวที่มีรายได้มากคือตั้งแต่ 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 32 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 49.23 ก็ยังเลี้ยงดูลูกไม่ถูกวิธี มีพฤติกรรมในการซื้อของกินของเล่นให้แก่ลูกที่ไม่เหมาะสม เช่น ขนม หรือของเล่นโดยที่บางครั้งเด็กไม่ได้ขอให้ซื้อ (จกรยาน) และของเล่นที่ซื้อก็เป็นของเล่นที่เสี่ยงอันตราย เช่น ปืน ดาบ อันเนื่องมาจากพ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีความรู้ในการเลี้ยงดู

ตารางที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับอายุของผู้ปกครอง

รูปแบบการเลี้ยงดู	อายุของผู้ปกครอง (ผู้ดูแลหลัก)										
	จำนวน	ต่ำกว่า 20	ร้อยละ	อายุ 20-30 ปี	ร้อยละ	อายุ 31-40 ปี	ร้อยละ	อายุ 41-50 ปี	ร้อยละ	อายุ 50 ขึ้นไป	ร้อยละ
ปล่อยปละละเลย	11	0	0.00	~ 5	45.45	3	27.27	1	9.09	2	18.18
เผด็จการ	18	1	5.56	3	16.67	3	16.67	6	33.33	5	27.78
คุ้มครองเกินไป	9	1	11.11	3	33.33	0	0.00	0	0.00	5	55.56
ประชาธิปไตย	47	3	6.38	12	25.53	10	21.28	9	19.15	23	48.94
รวม	85	4	4.70	23	25.0	16	18.82	16	18.82	35	32.61

จากตารางที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับอายุของผู้ปกครอง (ผู้ดูแลหลัก) พบว่าผู้ปกครองที่อายุต่ำกว่า 20 ปี สามารถเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตยได้ เนื่องจากมีปู่ย่า/ตายายที่มีประสบการณ์ในครอบครัวช่วยแนะนำวิธีการในการเลี้ยงดูลูก แต่ก็ยังมีผู้ปกครองที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไป จำนวน 36 ครอบครัว ที่เลี้ยงดูไม่เหมาะสมจำนวนเกือบกึ่งหนึ่ง

ตารางที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับอายุของผู้ปกครอง

รูปแบบการเลี้ยงดู	อายุของผู้ปกครอง (แม่)										
	จำนวน	ต่ำกว่า 20 ปี	ร้อยละ	อายุ 20-30 ปี	ร้อยละ	อายุ 31-40 ปี	ร้อยละ	อายุ 41-50 ปี	ร้อยละ	อายุ 50 ปีขึ้นไป	ร้อยละ
ปล่อยปละละเลย	11	1	9.09	6	54.55	4	36.36	0	0.00	0	0
เผด็จการ	18	1	5.56	10	55.56	3	16.67	4	22.22	0	0
คุ้มครองเกินไป	9	1	11.11	6	66.67	2	22.22	0	0.00	0	0
ประชาธิปไตย	47	6	12.77	23	48.94	16	34.04	2	4.26	0	0
รวม	85	9	10.58	45	52.94	25	29.41	6	7.07	0	0

จากตารางที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับอายุของผู้ปกครอง (แม่) พบว่าแม่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี สามารถเลี้ยงดูลูกอย่างเหมาะสม จำนวน 6 ครอบครัว จากจำนวนแม่ที่อายุต่ำกว่า 20 ปีจำนวนทั้งสิ้น 9 ครอบครัว เนื่องจากมีปู่ย่า/ตายาย ช่วยเลี้ยงดูอีกแรงหนึ่ง

ตาราง 7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับสถานภาพของพ่อแม่

รูปแบบการเลี้ยงดู	สถานภาพของพ่อแม่				
	จำนวน	สมรส	ร้อยละ	หย่าร้าง	ร้อยละ
ปล่อยปละละเลย	11	8	72.73	3	27.27
เผด็จการ	18	12	66.67	6	33.33
คุ้มครองเกินไป	9	8	88.89	1	11.11
ประชาธิปไตย	47	41	87.23	6	12.77
รวม	85	69	81.17	16	18.83

ตารางที่ 7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับสถานภาพของพ่อแม่ พบว่าแม้ว่าพ่อแม่จะหย่าร้างกันก็ยังมีเลี้ยงดูที่เหมาะสมกล่าวคือ สถานภาพของครอบครัวที่หย่าร้างก็ยังมีเลี้ยงดูที่เหมาะสมจำนวน 6 ครอบครัว ส่วนสถานภาพของพ่อแม่จะหย่าร้างก็เลี้ยงดูไม่เหมาะสม จำนวน 10 ครอบครัว จึงสรุปได้ว่าสถานภาพของพ่อแม่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูของผู้ปกครอง

ตาราง 8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

รูปแบบการเลี้ยงดู	การศึกษาของผู้ปกครอง								
	จำนวน	ไม่ได้เรียน	ร้อยละ	ประถมศึกษา	ร้อยละ	มัธยมศึกษา	ร้อยละ	ปริญญาตรี	ร้อยละ
ปล่อยปละละเลย	11	0	0.00	11	100.00	0	0.00	0	0.00
เผด็จการ	18	0	0.00	15	83.33	3	16.67	0	0.00
คุ้มครองเกินไป	9	0	0.00	5	55.56	3	33.33	1	11.11
ประชาธิปไตย	47	2	4.26	28	59.57	17	36.17	2	4.26
รวม	85	2	2.35	59	69.41	23	27.05	3	1.19

พบว่าผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงจะเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตย แต่ก็มีผู้ปกครองซึ่งเรียนหนังสือระดับประถมศึกษาก็ยังเลี้ยงดูลูกแบบประชาธิปไตย มีจำนวน 28 ครอบครัว เนื่องจากเป็นครอบครัวที่ลูกอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายาย ดังนั้นระดับการศึกษามีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูลูก

7. บทสรุป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาจากสถานการณ์การเลี้ยงดูเด็กในชุมชน ทีมวิจัยได้เน้นให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลร่วมกัน เมื่อได้ข้อมูลในภาพรวมแล้วก็ได้มีการจัดเวทีคืบข้อมูลให้คนในชุมชนได้รับทราบและตระหนักร่วมกัน ให้ทุกคนได้มีบทบาทและเข้าใจการเลี้ยงดูลูกภายใต้กระแสสังคมที่เป็นสมัยใหม่มากขึ้น

จากปัญหาการเลี้ยงดูเด็กที่เกิดขึ้น ข้อค้นพบจากทีมวิจัย พบว่าสาเหตุมาจากพ่อแม่ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจรายได้ มีการอพยพแรงงานถึง ร้อยละ 41.58 เด็กจึงมีปู่ย่า/ตายายเป็นผู้เลี้ยงดู ส่วนที่อยู่กับพ่อแม่คิดเป็นร้อยละ 58.42 การเลี้ยงดูลูกหลานในปัจจุบันนี้จะปรับเปลี่ยนไปตามกระแสสังคม แต่ยังให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มาปรับใช้กับการเลี้ยงดูลูกหลาน ถึงแม้ว่าพ่อแม่ที่มีอายุน้อย ถ้าในครอบครัวมีปู่ย่า/ตายาย หรือญาติผู้ใหญ่ คอยให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการเลี้ยงดูลูก เด็กก็จะมีพัฒนาการสมวัยได้

จากข้อค้นพบนี้ จึงได้จัดเวทีคืบข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการเลี้ยงดูลูกหลาน ซึ่งมีแนวทางที่จะทำร่วมกัน คือ

- 1) ต้องเลี้ยงลูกแบบประชาธิปไตย ใช้เหตุผลพูดคุยกัน
- 2) ตื่นมาตอนเช้าพ่อแม่จะไม่ดูด่าว่ากล่าวเด็กและคนในครอบครัว
- 3) ผู้ใหญ่ทำดีให้ลูกหลานดูเป็นแบบอย่าง

หลังจากนี้มีการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้จัดขึ้น ทุกๆ 3 เดือน ซึ่งจะจัดในวันศุกร์แรกของเดือนที่ครบกำหนดนัดหมาย โดยประสานความร่วมมือจาก อสม. อบต. และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบการเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่เหมาะสม บ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งสามารถ สรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ชุมชนบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนาเป็นชุมชนที่มีประวัติมายาวนาน เกือบ 100 ปี แต่เดิมเป็นชุมชนบ้านขอบเหล็กเพียงแห่งเดียว แต่เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นจึงได้แบ่งเป็น 2 หมู่บ้านเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในการขยายอำเภอในสมัยนั้น ประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และรับจ้าง ในอดีตการเลี้ยงดูเด็กในชุมชนจะอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่นเมื่อเจ็บไข้ไม่สบายจะอาศัยยาสมุนไพรที่หาได้ในชุมชนมารักษา ของเล่นที่เด็กเล่นก็จะเป็นวัสดุจากธรรมชาติ มีการสอนคุณธรรมจริยธรรมเด็กโดยใช้นิทานเป็นสื่อ ทำให้เด็กกลัวบาปบุญคุณโทษ และเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่เมื่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนาเปลี่ยนไป เช่นการมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน การตัดถนนลูกรังขนาดใหญ่กว่าถนนเดิม ความสะดวกสบายต่างๆตามมา เกิดกระแสทุนนิยมชาวบ้านจึงต้องดิ้นรนทำงานเพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายในครอบครัว ทำให้พ่อแม่มีเวลาอยู่กับลูกน้อยลง ส่งผลต่อพฤติกรรมและการเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบัน

2. พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก 0 – 6 ปี ของผู้ปกครองจำนวน 85 ครอบครัว พบว่ามีพฤติกรรมการเลี้ยงดูดังนี้

- 2.1 การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ ผลการวิจัยพบว่ามีจำนวน 18 คิดเป็นร้อยละ 21.18
- 2.2 การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยผลการวิจัยพบว่ามีจำนวน 10 คิดเป็นร้อยละ 11.76
- 2.3 การเลี้ยงดูแบบคุ้มครองเกินไป ผลการวิจัยพบว่ามีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.59
- 2.4 การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่ามีจำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 54.12

เมื่อรวบรวมรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของชุมชน สามารถจัดได้เป็น 2 แบบ ดังนี้

●รูปแบบการเลี้ยงดูที่เหมาะสม คือ การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จำนวน 46 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 54.12

●รูปแบบการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม คือ การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย การเลี้ยงดูแบบเผด็จการ และการเลี้ยงดูคุ้มครองเกินไป และการเลี้ยงดูสองรูปแบบในหนึ่งครอบครัว รวมจำนวน 39 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 45.88

จากข้อมูลดังกล่าวบ่งบอกได้ว่าการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - 6 ปี ของชุมชนบ้านขอบเหล็กและบ้านทุ่งกุลาพัฒนา ที่ไม่เหมาะสมเกินกึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 55.12 ซึ่งปัจจัยหลักที่มีผลกระทบต่อการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม คือ

1. การมุ่งหารายได้ของครอบครัว ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่เด็กน้อยลง
2. พ่อแม่ ผู้ปกครองขาดความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กที่ส่งผลต่อพัฒนาการที่เหมาะสมของเด็ก

การอภิปรายผลการศึกษา

การเลี้ยงดูเด็กนั้นเปรียบเสมือนกับการปลูกต้นไม้ ถ้าเราปลูกแล้วรดน้ำ พรุนดิน ใส่ปุ๋ย ดายหญ้า ต้นไม้ก็เจริญเติบโตสวยงาม แต่ถ้าหากปลูกแล้วไม่ดูแลใส่ใจปล่อยให้เติบโตไปตามธรรมชาติ ต้นไม้ก็จะเจริญเติบโตไม่เต็มที่หรืออาจตายได้ เช่นเดียวกับการเลี้ยงลูกเลี้ยงหลานหากผู้ปกครองหมั่นดูแลใส่ใจ เด็กที่เติบโตขึ้นมาก็จะเป็นเด็กที่ดีและมีคุณภาพ

จากงานวิจัยของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดุลยา จิตตะยโสธร พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูให้มีคุณภาพ คือการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กได้รับจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่เด็กได้สัมผัสความรักความอบอุ่นจากคนในครอบครัว โดยเฉพาะ มารดา กล่าวคือ มารดาเป็นผู้ที่ให้สารอาหารเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้แก่ลูก หากพ่อแม่ไม่ได้เลี้ยงดูลูกเอง ลูกก็จะห่างออกพ่อแม่ ให้ปู่ย่าตายายเลี้ยงหลาน บางคนเกิดช่องว่างระหว่างวัยกลายเป็นว่า คนแก่ก็เหงา เด็กก็ต้องการการเอาใจ จึงเกิดการตามใจหลานกลายเป็นพฤติกรรมการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ซึ่งงานวิจัยของ สามิตร บุญทีไรสง (2551) นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสุขภาพชุมชน ได้ศึกษาพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก 0-5 ปี ของผู้ปกครองบ้านตะกุดเครือปลอก ตำบลจ๊กราช อำเภोजักราช จังหวัดนครราชสีมา ได้จำแนกพฤติกรรมการเลี้ยงดู ได้แก่ ด้านการส่งเสริมภาวะโภชนาการพบว่าเด็กส่วนใหญ่ได้ดื่มนมมารดา เพียง 2-3 เดือนอาหารของเด็กส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะเตรียมให้เด็กเองแต่ไม่ค่อยหลากหลาย เด็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยรับประทานผัก แต่ชอบรับประทานขนม ลูกอม น้ำหวานและน้ำอัดลม ด้านการส่งเสริมทันตสุขภาพ พบว่าผู้ปกครองดูแลสุขภาพช่องปาก ของเด็กโดยการแปรงฟัน ส่วนใหญ่จะแปรงเฉพาะช่วงเช้า มีทั้งให้เด็กแปรงเองและผู้ปกครองช่วยเหลือ แต่ไม่แปรงช่วงก่อนนอน ทำให้ฟันผุ ด้านการส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก พบว่า พัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ ด้านภาษา ด้านสังคม และการช่วยเหลือตนเอง พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ ไม่มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน การส่งเสริมการเล่นของเด็กปล่อยให้เติบโตตามอิสระ การขับกล่อมและการเล่านิทาน พบได้ในบางครอบครัวแต่ไม่สม่ำเสมอ และพบว่าผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุหรือญาติผู้ใหญ่ ทำให้ความผูกพันใกล้ชิดกับบิดามารดาลดลง และด้านการดูแลเมื่อเด็กมีภาวะเจ็บป่วยและการป้องกันโรคและอุบัติเหตุ พบว่ามีการดูแลเด็กเบื้องต้นของผู้ปกครอง การดูแลโดยแพทย์แผนปัจจุบันและการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งชุมชนมีรูปแบบชัดเจนในการดูแลเด็กเมื่อมีการเจ็บป่วย เด็กทุกคนได้รับวัคซีนครอบคลุมครบตามเกณฑ์อายุ แต่สภาพสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมสุขภาพในชุมชน ยังเสี่ยงต่อการเกิดโรคติดต่อและอุบัติเหตุของเด็กได้ง่าย

จากงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้คือ เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านการเล่น เรียนรู้อย่างมีความสุข จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการ ลักษณะ กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นแบบเปิด

กว้าง จัดให้มีประสบการณ์ที่หลากหลายโดยให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสนใจหรือให้เด็ก ได้แสดงออกในแนวทางที่เขาสนใจ ให้เด็กได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลอื่นทำให้เด็กได้ตรวจสอบความคิดของตน แต่เมื่อมีปัญหาเด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่

แม้ว่าปัจจัยที่มีต่อการเลี้ยงดูเด็กเกิดจากหลายด้าน เช่น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจพึ่งตนเองแบบเกษตรกรรมเปลี่ยนเป็นวิถีชีวิตแบบอุตสาหกรรม ระบบครอบครัวจากเดิมที่เป็นครอบครัวใหญ่ลดขนาดเป็นเพียงครอบครัวเดี่ยว การศึกษา รายได้ในครอบครัว ความเชื่อ การคมนาคม การสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก็อาจมีผลกระทบต่อครอบครัวและการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในครอบครัวน้อย หากผู้เลี้ยงดูให้ความสำคัญ เข้าใจ และเอาใจใส่ในพัฒนาการที่สมวัยของเด็ก พ่อแม่ต้องเอาใจใส่ลูกมากขึ้น เพราะช่วงวัยเด็กเป็นช่วงวัยที่สำคัญหากเด็กพัฒนาการสมวัย ก็จะเป็นผู้ใหญ่ที่มั่นคง มีเหตุผล

จากข้อมูลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า พ่อแม่/ผู้ปกครอง เอาใจพัฒนาการตามวัยของเด็ก มีบางครอบครัวมีปู่ย่าตายายคอยให้คำแนะนำในการเลี้ยงดู ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการเลี้ยงดูสมัยใหม่กับภูมิปัญญาการเลี้ยงดูแบบดั้งเดิมที่แต่ละครอบครัวปฏิบัติสืบทอดกันมา

กลไกที่สำคัญในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย คือ ครอบครัว ซึ่งพ่อแม่ต้องมีเวลาให้ลูกและเข้าใจการเลี้ยงดูที่เหมาะสม นอกจากนี้ชุมชนต้องช่วยเหลือกันให้คำแนะนำในการเลี้ยงดูลูกหลาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดรูปแบบการเลี้ยงดู

ทีมวิจัยได้มีการจัดเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชนเพื่อให้ทุกคนตระหนักและรับรู้ปัญหาร่วมกัน เกิดข้อตกลงของชุมชนว่า “ทุกครอบครัวปฏิบัติร่วมกันคือ

- 1) ต้องพยายามเลี้ยงลูกแบบประชาธิปไตย ใช้เหตุผลพูดคุยกัน
- 2) ตื่นมาตอนเช้าพ่อแม่จะไม่ดุว่ากล่าวเด็กและคนในครอบครัว
- 3) ผู้ใหญ่ทำดีให้ลูกหลานดูเป็นแบบอย่าง

หลังจากนั้น มีการติดตามแลกเปลี่ยนเรียนรู้จัดขึ้น ทุกๆ 3 เดือน โดยประสานความร่วมมือจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลกุดกระสือ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ขณะนี้หลายครอบครัวมีการเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงดูลูกหลานเป็นแบบประชาธิปไตย มีการรับฟังเหตุผลของเด็ก ให้เด็กได้อธิบาย ที่สำคัญคือ ความเอาใจใส่ลูกหลานมีมากขึ้น

นอกจากนี้คุณกัญญารักษ์ ลือคำหาญ ทีมวิจัยยังได้นำประสบการณ์และชุดความรู้ไปนำเสนอแลกเปลี่ยนกับนักศึกษามหาวิทยาลัยชีวิตที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่

ปัจจุบันคนในชุมชนเชื่อว่าการที่เด็กจะเป็นคนดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับแบบอย่างของผู้ใหญ่ที่เด็กเห็นอยู่ทุกวัน นั่นก็คือ สิ่งที่พ่อแม่แสดงออกต่อคนในครอบครัว หากพ่อแม่เป็นตัวอย่างที่ดีแล้ว เมื่อให้คำแนะนำสั่งสอนลูกก็จะเชื่อฟัง

บรรณานุกรม

- เจน นิเฟอร์ แมนกานเนลโล. บทความเกี่ยวกับเด็ก “ผลของเด็กที่เกิดจากการดูทีวี”. มหาวิทยาลัยแห่งรัฐ
เวอร์จิเนียร่วมกับคณะสาธารณสุขและเวชศาสตร์เขตร้อน มหาวิทยาลัยทูเลน สืบค้นเมื่อ
10 มกราคม 2555 จากเว็บไซต์ [http://www.ichat.in.th/archaraschool/topic-
readid164083-page1](http://www.ichat.in.th/archaraschool/topic-readid164083-page1).
- แจ่มจันทร์ นิลพันธ์. 2550. เอกสารประกอบการเรียนวิชานวัตกรรมแห่งการเรียนรู้. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนดุสิต กรุงเทพฯ.
- ดุลยา จิตตะยโสธร. 2552. รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู: แนวคิดของ Diana Baumrind (Diana
Baumrind's Parenting Styles). วารสารวิชาการ. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปีที่ 29 ฉบับที่
4 เดือนตุลาคม – ธันวาคม.
- บวร งามศิริอุดม. การเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย. สืบค้นเมื่อ 10
มกราคม 2555 จากเว็บไซต์ [http://www.thaisafenet.org/article.php?act=show&id=26-
.html](http://www.thaisafenet.org/article.php?act=show&id=26-.html).
- เยาวพา เดชคุปต์. 2542. การศึกษาเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม็ค.
- สามิตร บุญทีไรสง. 2551. พฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็ก 0-5 ปี ของผู้ปกครองบ้านตะกุดเครือปลอก
ตำบลจักราช อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการ
พัฒนาสุขภาพชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- สามชัย ศรีสันต์. 2555. ความจนในยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์. วารสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ 13 ฉบับที่ 1
ประจำเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์.
- ศิมาพร เพ็งสาเกษ. มปป. การจัดการศึกษาปฐมวัย. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม สืบค้น
จาก <http://simaporn-n.blogspot.com>.
- _____. 7 Senses : เครื่องมือแห่งการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย” สืบค้นโดย
<http://www.familyweekend.com>
- _____. การจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2555 จากเว็บไซต์
<http://www.gotoknow.org/blogs/posts/143454>.
- _____. วิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2555 จากเว็บไซต์
<http://panoouuu.blogspot.com/2011/05/blog-post.html>
- _____. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2555. จาก
[http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kimmattic&month=112007&date=19&g
roup=1&gblog=5](http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=kimmattic&month=112007&date=19&g
roup=1&gblog=5), 19 พฤศจิกายน 2550.

เลขที่...../ ๒๕๕๔

แบบสอบถามการวิจัย

“รูปแบบการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - ๖ ปี ที่เหมาะสม ของผู้ปกครองบ้านขอบเหล็ก และบ้านทุ่งกุลา
พัฒนา ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑ ศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - ๖ ปี ของผู้ปกครอง ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน
- ๒ เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - ๖ ปี ของผู้ปกครอง
- ๓ ศึกษารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด - ๖ ปี ของผู้ปกครอง

โดย

ทีมวิจัยท้องถิ่นตำบลเก่ากลอย

ส่วนที่ ๑. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล เด็ก(ด.ญ./ด.ช.).....

วันเดือนปีเกิด.....อายุปี สถานศึกษา.....

อยู่บ้านเลขที่หมู่ที่..... ตำบลเก่ากลอย อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

ชื่อ-สกุลบิดา.....อายุ.....ปี

การศึกษา.....อาชีพ.....รายได้/เดือน.....บาท

ชื่อ-สกุลมารดา.....อายุ.....ปี

การศึกษา.....อาชีพ.....รายได้/เดือน.....บาท

สถานภาพของครอบครัว

☐ บิดามารดาอยู่ด้วยกัน

☐ แยกกันอยู่

☐ หย่าร้าง

☐หม้าย

ปัจจุบันเด็กอาศัยอยู่กับ ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ

☐ พ่อแม่

☐ ปู่ย่า

☐ ตายาย

☐ญาติอื่นๆระบุ.....

☐ พ่อ

☐ แม่

ด้านโภชนาการ

น้ำหนักแรกเกิด.....กรัม น้ำหนักปัจจุบัน.....กิโลกรัม ส่วนสูง.....เซนติเมตร

ฟันขึ้น.....ซี่ ฟันผุ.....ซี่ จำนวนบุตร.....คน เป็นบุตรลำดับที่.....

พัฒนาการของเด็ก (เปรียบเทียบกับพัฒนาการของกรมอนามัย ๔๙)

☐ สมวัย

☐ ไม่สมวัย

ส่วนที่ ๒. บริบทและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

๑. ชื่อ-สกุล(ผู้ให้ข้อมูล/ผู้ดูแล).....อายุ.....ปี ที่อยู่.....หมู่ที่.....

ตำบลเก่ากลอย อำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

อาชีพ.....รายได้บาท/เดือน ระดับการศึกษา

๒. เลี้ยงนมแม่อย่างเดียวกี่เดือน.....

เริ่มให้อาหารเสริมเมื่อ

☐

อายุ ๑ - ๒ เดือน

☐

อายุ ๓-๔ เดือน

☐

อายุ ๕-๖ เดือน

☐

อายุมากกว่า ๖ เดือน

☐

อื่นๆ

เด็กดื่มนมหรือไม่

☐

ไม่ดื่ม

☐

ดื่ม

☐

ดื่มประจำ

☐

ดื่ม ๒-๓ วัน/สัปดาห์

เด็กดื่มนมชนิด

☐

หวาน

☐

จืด

ปริมาณวันละ กล่อง/แก้ว

เด็กกินขนมวันละกี่บาท.....บาท

ขนมประเภท

☐

ขนมรสหวาน เช่น.....

☐

ขนมรสเค็ม เช่น

๓. การเล่นของเด็กเป็น.....อย่างไร

☐

เล่นคนเดียว

☐

เล่นกับเพื่อน

☐

อื่นๆ

ประเภทของเล่น

☐

ปืน/รถแข่ง/ดาบ

☐☐

ทำ ตัวต่อ

เด็กดูทีวี/วิดีโอ หรือไม่

☐

ดู

☐

ไม่ดู

☐

เล่นเกมสัปดาห์ละ ชม.

ประเภท.....

☐

ดูละครวันละ ชม.

ประเภท.....

☐

ดูการ์ตูนวันละ ชม.

ประเภท.....

☐

อื่นๆ.....ประเภท.....

๖.การเลี้ยงลูกเป็นอย่างไร/นิสัยเป็นอย่างไร

นิสัยส่วนตัว ☐ เอื้อเฟื้อ ☐ งาม ☐ แบ่งปัน ☐ เอาแต่ใจ
☐ ดื้อ ☐ มีเหตุมีผล(ฟังความบ)

อาหาร อาหารแบบไหน.....
กินอาหารที่มี.....
กินผักไหม.....
กินผลไม้ไหม.....

สอนลูก/หลานแบบไหน ฝึกทำเองหรือไหม เช่น แต่งตัว เข้าห้องน้ำ

.....
.....
.....

๗.การเลี้ยงหลานเป็นอย่างไร/นิสัยเป็นอย่างไร

นิสัยส่วนตัว ☐ เอื้อเฟื้อ ☐ งาม ☐ แบ่งปัน ☐ เอาแต่ใจ
☐ ดื้อ ☐ มีเหตุมีผล(ฟังความบ)

อาหาร อาหารแบบไหน.....
กินอาหารที่มี.....
กินผักไหม.....
กินผลไม้ไหม.....

สอนลูก/หลานแบบไหน ฝึกทำเองหรือไหม เช่น แต่งตัว เข้าห้องน้ำ

.....
.....
.....
.....

ภาพกิจกรรมวิจัย

เริ่มลงมือเขียนบทวิจัย

หลังจากช่วยกันเขียนวิจัย (บริบทชุมชน) กองทัพก็ต้องเดินด้วยท้อง

หาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่

“สภากาแฟ” เพื่อทราบปัญหาของเด็ก 0-6 ปีของตำบลเก่ากลอย ณ เทศบาลตำบลเก่ากลอย

อาจารย์พิภพ หัสสา ลงพื้นที่ตำบลเก่ากลอยเพื่อชี้แนะการเขียนรายงานวิจัย

ลงพื้นที่จริงเพื่อหาต้นหนามแท่ง

ประชุมทีมเพื่อแยกครอบครัวที่มีรูปแบบการเลี้ยงลูกทั้ง 4 แบบ

